

Folkevirke

TEMA: *Mindretal og demokrati*

EU og de nationale mindretal

Af Viviane Reding, næstformand for Europa-Kommissionen

3

Fra stigmatiseret til accepteret

Af Siegfried Matlok, chefredaktør, dagbladet »Der Nordschleswiger«

12

Et land på grænsen mellem øst og vest

Af Simon Drewsen Holmberg, institutleder, Det Danske Kulturinstitut

19

Folkevirke

Social - kulturel - politisk oplysning

Udgivet af oplysningsbevægelsen
FOLKEVIRKE.

Bladet kan kun bestilles ved direkte
henvendelse til:

Folkevirkes kontor

Niels Hemmingsens Gade 10, 3. sal
1153 København K
Tlf. 33 32 83 11
e-mail: folkevirke@folkevirke.dk
www.folkevirke.dk

Dette nummer koster i styksalg
kr. 45,00 + porto.
Særpris for klassesæt.
Årsabonnement,
kr. 200,00 pr. år (incl. porto).

Redaktion

Annemarie Balle
(ansvarshavende)
Reventlowsgade 18, 4. sal tv.
1651 København V
Tlf. 39 29 13 17/39 29 90 60
Fax 39 29 17 19/39 29 90 77

Forretningsudvalg

Formand: Annemarie Balle
Næstformand: Inge-Lise Højmark
Kasserer: Ellis Grønvold
Jeanne Bau-Madsen
Britta Poulsen
Tove Hinriksen
Ellen Kristiansen
Karen Pihlkjær
Else Slange
Inger Margrete Christensen
Zara Y. Jensen

**Folkevirke er grundlagt af Bodil
Koch i 1944 som en tværpolitisk
oplysningsbevægelse for kvinder.**

**Deadline for næste nummer:
15. juli 2010.**

Oplag: 1.200.
Tryk: Aars Bogtryk & Offset,
tlf. 98 62 17 11.
Layout: Louise Christensen.
ISSN 0015-5845

**Dette nummer af Folkevirke
er udgivet med støtte fra
Nævnet vedrørende EU-Oplysning.**

FORENINGEN AF
DANSKE
KULTUR-
TIDSSKRIFTER

Mindretal og demokrati

Når der i nyhederne nævnes ordet »mindretal«, er det ofte i forbindelse med uroligheder og stærke ønsker om selvstændighed.

Men sådan behøver det ikke at være. For, som Aristoteles engang sagde, så opstår demokrati, når man tilstræber alle borgernes frihed og lighed og tager hensyn til antallet af borgere, men ikke deres art.

Ser man sig om i de danske nabolande – landene omkring Østersøen – så tegner der sig da også et ganske anderledes billede.

I lande som Danmark, Tyskland, Sverige og Finland lever mindretal i fordragelighed med flertallet. Naturligvis kan der opstå mindre rivninger mellem mindretal og flertal – mere eller mindre godmodige drillerier –, men overordnet set lever befolkningsgrupperne fredeligt side om side.

Men den fredelige sameksistens er vokset frem af den demokratiske levevis og er ikke opstået af sig selv. Når det gælder Danmark, behøver man blot gå 50-65 år tilbage i tiden, hvor krigens gru under Den Anden Verdenskrig stadig var nærværende, og hvor tyskerne blev lagt for had i mange danske hjem.

Sovjetunionens sammenbrud og gendannelsen af nationer som Estland, Letland og Litauen har siden 1989 skabt nye problematikker om mindretalsrettigheder og fredelig sameksistens. Her er historien og baggrunden en helt anden.

Det er disse problemstillinger, som foldes i dette temanummer af »Folkevirke«.

God læselyst og på gensyn i Folkevirke!

Annemarie Balle

Indhold

EU og de nationale mindretal	3
Mindretalsbeskyttelse er en vigtig del af den demokratiske proces.	4
At være accepteret som politisk aktør – om de eksistentielle vilkår for nationale mindretal	8
Fra stigmatiseret til accepteret – om mindretallenes fremtid i det dansk-tyske grænseland.	12
Verdens bedste minoritet.	16
Et land på grænsen mellem øst og vest.	19
Glæden ved Sydslesvig – del den med andre!	21
Boganmeldelse: Lykken er.	23
»Kvindestemmer 2010« bød på store kunstneriske oplevelser	24
Spændende visioner for Folkevirkes fremtid	26
Gode ideer til udvikling af Folkevirkes tidsskrift, Folkevirke info, Multikulturel dialog.	28
Det sker i Folkevirke i de næste måneder	30
Efterårsferie med oplevelser	32

EU og de nationale mindretal

EU kan sikre rettigheder og en rammelovgivning, men ikke gå ind i mere detaljerede problematikker, lyder det fra næstformand for Europa-Kommissionen og kommissær for retlige anliggender, grundlæggende rettigheder og EU, Viviane Reding

Af næstformand for Europa-Kommissionen og kommissær for retlige anliggender, grundlæggende rettigheder og EU, Viviane Reding

»Folkevirke« har ønsket at dække det aktuelle tema – »Mindretal omkring Østersøen og deres muligheder for at deltage i demokratiske processer« – både bredt og dybt. For at sikre den europæiske vinkel har »Folkevirke« også bedt næstformand for Europa-Kommissionen og kommissær for retlige anliggender, grundlæggende rettigheder og EU, Viviane Reding om kommentarer. Viviane Reding er den Europa-kommissær, der har ansvaret for mindretal. Det har ikke været muligt at få et interview, så »Folkevirke« har i stedet skriftligt fremsendt nogle spørgsmål, som Viviane Reding har besvaret på denne måde:

Hvordan kan man sikre aktivt medborgerskab fra også de nationale mindretal?

Respekt for mindretalenes rettigheder er et af de principper, som den Europæiske Union er grundlagt på. Denne forståelse blev eksplicit anerkendt i artikel 2 i Lissabontraktaten, der trådte i kraft 1. december 2009.

Dog giver EU-traktaten ikke unionen magt over mindretalenes rettigheder.

Artikel 21 i EU-charteret om fundamentale rettigheder, som er blevet bindende, efter at Lissabontraktaten er trådt i kraft, forbyder eksplicit diskrimination på baggrund af sprog eller medlemskab af et nationalt mindretal som et led i anvendelsen af EU-lovgivningen. Kommissionen sikrer, at de funda-

Næstformand for Europa-Kommissionen og kommissær for retlige anliggender, grundlæggende rettigheder og EU, Viviane Reding: - Kommissionen vil sikre, at mindretallene respekteres inden for rammerne af EU-lovgivningen.

mentale rettigheder respekteres i EU-lovgivningen – også når medlemslandene implementerer den. Ud over EUs kompetenceområder er respekt af mindretals rettigheder garanteret gennem medlemslandenes forfatning og gennem deres internationale forpligtelser. I forlængelse heraf påhviler det medlemslandene at afklare spørgsmål relaterede til definition, anerkendelse og behandling af nationale mindretal. Disse områder er ikke underlagt EUs kompetencer.

Hvorfor er det væsentligt at nationale minoriteter deltager i den demokratiske proces?

Medlemslandene er fortsat beslutningstagerne, når det drejer sig om deltagelse i den demokratiske proces. Kommissionen kan kun agere inden for områder, hvor der foreligger EU kompetence.

Hvad tror De, Viviane Reding, afholder en del af mindretallene fra at deltage i den demokratiske proces?

Det er tydeligt, at både arten og udstrækningen af de problemer, som

mindretallene står over for, varierer meget mellem medlemslandene. EU har ikke kræfter til at håndtere samtlige problemstillinger.

Hvis der er nøglefaktorer, der afholder minoriteterne fra at søge at få indflydelse på de demokratiske processer, hvordan er det muligt at håndtere disse?

Kommissionen kan tage affære, når det ikke lykkes for medlemslandene at implementere EUs anti-diskriminationslov korrekt. Kommissionen vil sikre, at der altid tages hensyn til individets rettigheder – også for mindretallene – og at mindretallene respekteres inden for rammerne af EU-lovgivningen.

Hvilke konkrete EU-tiltag kan fremme de nationale mindretals deltagelse i den demokratiske proces?

Kommissionen har ingen kompetence til at bestemme mindretalenes deltagelse i den demokratiske proces.

(Oversættelse: Annemarie Balle)

Mindretalsbeskyttelse er en vigtig del af den demokratiske proces

Østersørådet har siden 1992 haft fokus på mindretal i den baltiske region og de demokratiske problematikker, der knytter sig til dem

Af seniorrådgiver for arbejdsgruppen mod menneskehandel med fokus på voksne Anna Ekstedt og kommunikationsansvarlig Anthony Jay, begge Østersørådet i Stockholm

Hvad er forudsætningen for deltagelse?

Er det defineret på baggrund af at være inkluderet i noget?

Er inklusion tilstrækkelig?

Sker deltagelse altid på lige vilkår – og hvis man deltager, forventer man så altid, at ens stemme bliver hørt, lyttet til eller reageret på?

Dette er nogle af de basale spørgsmål, når man taler demokrati, specielt den demokratiske proces. Hvis demokrati er defineret som enhver borgers ret til at blive involveret og kunne påvirke resultatet, så mangler tydeligvis elementer i den måde, demokratiet udformes på. Det er helt tydeligt, at i dag er alle ikke involverede. Det er ikke alle borgere, man henvender sig til eller taler til og heller ikke alle borgere, der bliver hørt eller taget hensyn til.

Problematikken med deltagelse kan også ses fra en anden vinkel – nemlig den observerende.

Den observerende deltagelse betyder en vis distance. Hvad enten der er tale om en observerende afstand eller om den observerende opfatter, hvad der observeres, er en helt anden sag. Men grundlæggende er det at observere – at se på fra et ydre perspektiv. Hvis det ydre perspektiv er selvvalgt, så er der tale om en accepteret status, men er det observerende påtvunget af andre ved enten implicit eller eks-

PLICIT eksklusion fra deltagelse, så står vi over for spændingsfeltet for, hvad begrebet »demokrati« egentlig betyder.

Hvis nationale borgere bliver tilskyndet til at deltage, hvad sker der så for de statsløse borgere?

Hvad sker der, når man befinder sig i et nyt samfund?

Hvad sker der, når ens borgerskab rummer bestemte forventninger, som man ikke opfylder?

Bliver man tolereret, diskrimineret, lovgivet imod, krænket, kriminaliseret eller deporteret til et sted eller kan man forvente at blive hjulpet, beskyttet, styrket og accepteret?

Hvem spørger man om hjælp?

Opfattelse af mindretal

Et lands politik og individets retigheder er sædvanligvis tæt forbundet, men de kan ofte komme i modsætning til hinanden, fordi udformningen af love, som beskytter nationalstaten, kan være i modsætning til menneskerettigheder, der sikrer respekt og giver den enkelte værdighed.

Det behøver dog ikke at være tilfældet.

Modsætningerne påvirker mange mennesker – det kan påvirke en allerede defineret befolkningsgruppe eller blot individer, som ses som en del af en sådan befolkningsgruppe.

I medlemslandene i Østersørådet bor der mange befolkningsgrupper. Det kan være nationale mindretal, som bygger på fælles sprog, kultur og religion, eller det kan være grupper, der definerer sig ud fra køn, alder, etnicitet, evner eller

seksuel orientering. De kan desuden være defineret af deres borgerskab eller status som indvandrere.

Når man taler om det vanskelige emne menneskehandel, vil ens påtvungne status betyde alt. Den indebærer assistance som et offer eller ikke. Den kan betyde kriminalisering og tilbageholdelse eller det modsatte.

Den kan også betyde styrke og accept – eller det kan betyde diskrimination og udvisning.

Er man defineret som »en anden« eller ikke?

Det sårbare mindretal

Netop definitionen af »andre« fører frem til spørgsmålet om, hvordan en nationalstat opfatter de, der står uden for fællesskabet, og de der er inkluderet og står som en enhed.

Mange af os har forskellige baggrunde og identiteter, hvor særlige omstændigheder spiller ind. Det kan være erfaringer baseret på beskæftigelse, om vi er kvinde eller mand, på det sted, vi befinder os, om vi er vokset op i Asien eller Kaukasien. Det er hele denne blanding af faktorer, som hjælper os til at danne et samlet billede. Hvis man helt åbenlyst er i et mindretal og står over for et flertal, kan ens selvopfattede status blive en kilde til enten styrke eller sårbarhed.

Det er denne sårbarhed, som en organisation som Østersørådet i samarbejde med andre kan forsøge at begrænse. En farbar vej at gå er

gennem bl.a. ratificeringer af konventioner, opbygge fælles forståelse og skabe konsensus for omfattende definitioner af, hvordan man kan begrænse sårbarheden blandt visse befolkningsgrupper såvel som, hvordan vi definerer disse grupper.

Men når det så er gennemført, hvordan kommer man så videre og når frem til »den gyldne stad«?

Ændrede fokusområder

Den historiske kontekst og det politiske landskab, som eksisterede, da Østersrådet som organisation blev grundlagt, har ændret sig meget. Der er i dag et meget anderledes strategisk forhandlingsteræn. Der er stadig et »hvordan«, der skal indkredses. Østersrådet (CBSS) har altid haft områder som civil sikkerhed og den menneskelige dimension i fokus.

Områderne er blevet behandlet og drøftet i to fora:

– Østersrådets kommission for demokratiske institutioner og menneskerettigheder, som også omfatter rettigheder for personer, som tilhører minoriteter - Arbejdsgruppen for demokratiske institutioner (WGDI).

I øjeblikket gennemføres arbejdet med den menneskelige dimension i Østersrådet fortrinsvis via Østersrådets arbejdsgruppe mod menneskehandel (TF-THB) og via ekspertgruppen med fokus på børn i risikogrupper (EGCC).

De to grupper kan ved første øjekast se ud til at have et mere specifikt og snævert mandat end Østersrådets hovedområde og arbejdsgruppen for demokratiske institutioner (WGDI), men når man ser nærmere på opgaverne, er det ikke tilfældet.

Ligestilling, retssikkerhed, demokratisk inklusion, de demokratiske processer, frihed og tilbageholdelse, retslige reformer, civilsamfundet, styrkelse af NGO-arbejdet, racisme, fremmedhad, børns rettigheder og rettigheder for minoriteter er alle eksempler fra den komplekse verden inden for menneskehandel.

Desuden kan nævnes ofrets rettigheder, beskyttelse af ofret og sikring af sikkerhed, værdighed og rehabilitering er alle hjørnesten for at forhindre menneskehandel.

I øjeblikket har Østersrådet og TF-THB fem strategiprojekter, som på forskellig vis kan være med til at styrke disse hjørnesten:

- Træning af diplomatisk og konsuleret personale, så de kan identificere ofre for menneskehandel.
- Fællesprojekter mellem TF-THB (Østersrådets arbejdsgruppe mod menneskehandel og UNODC for at fremme samarbejde mellem forskellige aktører, der kan forhindre og bekæmpe menneskehandel i, til og fra den baltiske region.

- Regionale informationskampagner mod menneskehandel.
- Forbedret dataindsamling og støtte til undersøgelser om menneskehandel i regionen.
- Sammenlignende juridiske analyser inden for menneskehandel.

Oplysning om trafficking

Det er den tredje aktivitet – regionale informationskampagner mod trafficking –, som vi gerne vil sætte fokus på i »Folkevirke«, når vi diskuterer, hvordan vi kan hjælpe mennesker i sårbare situationer og undgå, at de kommer til at leve i ekskluderende omgivelser.

For at nå denne gruppe vil TF-THB (Østersrådets arbejdsgruppe mod menneskehandel) implementere en fælles pilotkampagne, som netop har fokus på menneskehandel ind i Sverige fra bl.a. den baltiske region og landene bag.

Informationskampagnen vil blive kombineret med en hotline mod kønsbaseret vold i Sverige – Kvinnofridslinjen. En national telefonsupport for kvinder, som har været udsat for trusler og vold. Tidligere støtte til potentielle ofre for trafficking har ikke været understøttet af en hotline.

Gennem en række fokuserede træningsforløb for det personale, som skal modtage opkald på den særlige hotline, er personalet blevet klædt på med den bedste baggrundsviden og udstyret med de bedste værktøjer til at kunne støtte gruppen. Det er tanken, at dette projekt skal implementeres i samarbejde med den svenske nationalkoordinator mod prostitution og trafficking, den svenske nationale støttegruppe – NMT (»Nationellt metodstödsteam mot prostitution och människohandel«, hvor politi, anklagere, integrationsnetværk og socialområdet indgår) og det nationale center mod kønsbaseret vold (Nationell Centrum för Kvinnofrid).

Kampagnen går under navnet »safe trip« og vil have fokus på trafikale knudepunkter i Sverige, hvor telefonnummeret på hotlinen nævnes, så udenlandske kvinder i Sverige, som kan være ofre for menneskehandel, kan ringe og få rådgivning.

Posters, foldere og kontaktkort bliver delt ud på udvalgte steder – bl.a. i lufthavne, på færger, ved busstopsteder – rundt om i Sverige for at ramme de steder, hvor der kan ske menneskehandel til, fra og i Sverige. Formålet med kampagnen er at sikre kvinder i sårbare situationer og ofre for menneskehandel den støtte, de har lovmæssig ret til.

Det er vores håb, at kampagnen kan være med til at nedbringe antallet af ofre for trafficking i Sverige og desuden sikre, at ofrene kan blive identificeret og få en tilstrækkelig assistance.

Hvis dette pilotprojekt forløber succesfuldt, vil (TF-THB Østersørådets arbejdsgruppe mod menneskehandel) se på muligheden for at udbrede kampagnen til hele Østersøområdet.

De forventede effekter er at:

- tilbyde potentielle ofre og ofre for menneskehandel til eller på gennemrejse i Sverige et nummer til en hotline, placeret på udvalgte steder som lufthavne, togstationer og busterminaler, som kan kontaktes for at få hjælp eller få besvaret spørgsmål.
- forstærke støtte til potentielle ofre og ofre for menneskehandel i Sverige.
- skærpe offentlighedens opmærksomhed om menneskehandel.

Efter at have vurderet forholdene omkring menneskehandel i Sverige og fundet frem til, hvor hovedparten af ofrene for forbrydelserne kommer fra, og hvilke grupper ofrene tilhører, vil kampagnen blive oversat til bl.a. roma, rumænsk, russisk, thai og engelsk. Oversættelserne sker for at kunne henvende os til netop de minoriteter i Sverige – kvinder, som kan risikere at blive potentielle ofre for menneskehandel eller som er aktuelle ofre for menneskehandel.

Det er vores håb, at dette pilotprojekt vil nå ud til dele af vores sam-

fund, som i dag ikke bliver hørt, ikke bliver inkluderet, og som ikke bliver hverken set eller får del i, hvad der er deres ret.

(Oversættelse: Annemarie Balle)

Østersørådets hjemmeside og afdelingen for arbejdsgruppen mod menneskehandel:

www.cbss.org/tfthb.

Østersørådet blev grundlagt ved en konference for udenrigsministre i Danmark i 1992.

Medlemmerne af rådet tæller de elleve lande, der er repræsenteret i den baltiske region: Danmark, Estland, Finland, Tyskland, Island, Letland, Litauen, Norge, Polen, Rusland og Sverige samt Europa-Kommissionen.

Østersørådet er bekendt med artiklen og de i artiklen udtrykte holdninger, men artiklen repræsenterer på ingen måde Østersørådets, de respektive udenrigsministeriers eller arbejdsgruppen mod menneskehandels holdninger eller principper.

Historisk baggrund for Østersørådet

I 1994 blev Østersørådet etableret som et udtryk for den forpligtelse, det er at støtte den demokratiske udvikling og i respekt for og understøttelse af menneskerettigheder. Rådet har etableret bl.a. en kommission for demokratiske institutioner og menneskerettigheder – hvilket også indbefatter rettigheder til personer, som tilhører minoriteter.

Den første kommissær var den danske professor Ole Espersen, som blev efterfulgt af det danske folketingsmedlem Helle Degn.

Det blev vedtaget at samarbejde tæt med kontoret for demokratiske institutioner og menneskerettigheder (ODIHR) i Warszawa samt med Europarådet (CoE) og med andre institutioner og organisationer, som er optaget af aktiviteter inden for menneskerettigheder.

Østersørådets kommissær overtog sine pligter den 1. oktober 1994 for en begyndende periode på tre år, og den blev forlænget to gange. Kommissæren gjorde opmærksom på, at der var behov for øget assistance specielt inden for områder som ligestilling, børns rettigheder og rettigheder til personer, som tilhører mindretal såvel som retsreformer, nærdemokrati, selvstyre og pressefrihed.

Kommissærkontoret blev etableret i København og der blev skabt enighed om sekretariatet mellem den danske regering og de øvrige medlemsstater, før selve organisationen havde fået etableret et sekretariat.

Det permanente sekretariat for Østersørådet blev etableret i Stockholm i 1998.

Kommissærens arbejde blev fortsat indtil 2003. Der var enighed om at fremme demokratiet og retssikkerhed, civilsamfundet og menneskerettigheder, som inkluderer men-

neskerettigheder for personer, som tilhører minoriteter. Der var også enighed om, at en integreret del af Østersørådet skulle være at bekæmpe alle tilfælde af racisme og fremmedhad – et arbejde, der er blevet fortsat i Østersørådets arbejdsgruppe for demokratiske institutioner (WGDI). Regeringslederne opfordrede også til at styrke den globale, regionale og nationale indsats lige så vel som et samarbejde på tværs af landegrænser med det formål at bekæmpe trafficking af især kvinder og børn. Aktiviteterne skulle fokusere på beskyttelse af ofre, rehabilitering og lovgivningsmæssige og præventive tiltag.

Støtte til civilsamfundet

Inden for denne kontekst blev det første komparative studium af borgerdeltagelsen i den baltiske region noteret. Samarbejdet mellem statslige og ikke-statslige organisationer skulle styrkes gennem en forbedring af og støtte til civilsamsfundsorganisationerne i hele området omkring den baltiske region. Regeringslederne hilste i 2008 den integration og konsolidering af den succesrige nordisk baltiske arbejdsgruppe mod menneskehandel velkommen i Østersørådets struktur, hvornår Østersørådets arbejdsgruppe mod menneskehandel blev etableret. Det betød samtidig en indlemelse af Tyskland, Polen og Rusland i 2006 for at kunne fremme projekter og øge samarbejdet omkring bekæmpelse af menneskehandel i den baltiske region og de omkringliggende områder. Danmark var ordførende i Østersørådets arbejdsgruppe mod menneskehandel i 2008-2009 og blev repræsenteret af ligestillingsafdelingen i Socialministeriet...

(Oversættelse:
Annemarie Balle)

At være accepteret som politisk aktør – om de eksistentielle vilkår for nationale mindretal

Af Anke Spoorendonk,
SSW-medlem af
den slesvig-holstenske Landdag

Det er et af kendemærkerne ved mindretalsordningen i det dansk-tyske grænseland, at mindretallene har egne politiske partier. For det tyske mindretals vedkommende drejer det sig om Slesvigsk Parti, mens det danske mindretal og friserne, som samarbejder med os, i 1948 grundlagde Sydslesvigsk Vælgerforening (SSW). Det sidste skete ikke frivilligt, men det nationale opbrud i Sydslesvig efter 1945 foranledigede den britiske militærregering i Nordtyskland til at gå denne vej. Kravet var, at mindretallets politiske arbejde og dets kulturarbejde skulle organiseres hvert sit sted. Og det blev så i SSW og i Sydslesvigsk Forening.

Det danske mindretal fik i årene efter 1945 med andre ord trukket en struktur ned over hovedet, som bagud betragtet har stået sin prøve. Dermed være ikke sagt, at SSW i dag er et spejlbillede af den Vælgerforening, der så dagens lys i 1948.

Det ville også have været underligt, hvis det havde været tilfældet – for politiske partier skal vel per definition give bud på, hvordan aktuelle samfundsspørgsmål klares på en sådan måde, at samfundet bevæger sig.

Målet er at få et godt samfund; for som den svenske statsminister Olof Palme sagde: »Politik er at ville« – det vil sige at ville handle og ville forandre. Og derfor er Sydslesvigsk Vælgerforening i løbet af de 62 år, partiet har eksisteret, blevet mere parti end en vælgerforening.

En politisk aktør

Kaster man et blik ud over Europa, finder man hurtigt ud af, at det er af eksistential betydning for nationale mindretal at være accepteret som politiske aktører i det samfund, de lever i. Det er i dag tilfældet både nord og syd for den dansk-tyske grænse. Derfor er det også lærerigt, når f.eks. mennesker, der hverken kender grænseregionen eller mindretalsforholdene i Sydslesvig, gerne vil have at vide, hvorfor vi er så mange, der holder fast ved SSW's politiske arbejde.

»Er det ikke forkert«, siger de til mig, »at satse på et parti som SSW?«

»Hvordan vil I stå sammen om politiske løsninger? Det eneste, der binder jer sammen, er vel, at I kommer fra det danske mindretal?«

Det er ikke altid spørgsmålene formuleres så pænt, som jeg lige har gjort det, men meningen er ikke til at tage fejl af, for den lyder: Er SSW egentlig tidssvarende som politisk parti?

I de tyske delstater Brandenburg og Sachsen lever der en slavisk folkegruppe – ca. 50.000 mennesker – som kaldes sorbere. Dem har det danske mindretal siden den tyske genforening i 1990 haft et godt samarbejde med. For sorberne er et af de fire mindretal, som forbundsrepublikken har anerkendt som nationalt mindretal i overensstemmelse med Europarådets rammekonvention om beskyttelsen af nationale mindretal i Europa. De tre andre er: det danske mindretal, friserne og sigøjnermindretallet sinti og roma. Danmark har anerkendt det tyske mindretal, kan jeg tilføje i parentes.

Da sorberne efter murens fald skulle tilpasse deres foreningsstruktur til de nye forhold, diskuterede

Anke Spoorendonk, SSW-medlem af den slesvig-holstenske Landdag:
- Vi lever af solidariteten inden for mindretallet, det er sikkert og vist.

de også, om der hos dem var grund for en »SSW-løsning« med henblik på mindretallets fremtidige deltagelse i den politiske beslutningsproces. Forslaget blev hurtigt taget af bordet igen – af mange grunde og formentlig ikke mindst, fordi viljen – da det kom til stykket – ikke var stærk nok. I stedet valgte man at gå ind i de allerede etablerede politiske partier. Fordelene var da også klare nok: Der skulle ikke bruges ressourcer på at opbygge et eget partiapparat med alt, hvad dertil hører. Og mest af alt skulle der ikke føres vanskelige forhandlinger om politiske holdninger og mindretallets mål for fremtiden. Men da SSW's Landdagsgruppe i 2007 besøgte den sorbiske højborg, byen Bautzen i Sachsen, stod det også klart, at den valgte en løsning med at integrere mindretalspolitikken i de »almindelige« politiske partiers arbejde, som langt fra havde fungeret optimalt i årene efter den tyske genforening. Som tiden gik, blev det f.eks. stadig vanskeligere at få placeret fremtrædende mindretalsrepræsentanter på de øverste listeplasser, når valglisten skulle stemmes hjem på partiernes opstillingsmøder forud for et valg.

SSW-modellen

Men hvad kan da det danske mindretals og frisernes »SSW-model«, som sorbernes ikke kan?

Det afgørende punkt er den kendsgerning, at vi i SSW suverænt bestemmer, hvem vi vil have til at repræsentere partiet i de sydslesvigske kommunalbestyrelser eller i det slesvig-holstenske delstatsparlament i Kiel. Proceduren adskiller sig ikke fra den, der praktiseres i andre partier. Men forskellen er, at alle SSW's kandidater har forpligtet sig til at føre SSW-politik, for så banalt det lyder, så er jo det grunden til, at de har valgt at være medlemmer af partiet.

Vi bestemmer altså selv – og dermed bestemmer vi også selv, hvad vi vil sætte på den politiske dagsorden dér, hvor politiske beslutninger skal træffes.

Men hvad så med den indvending, at SSW slet ikke kan rumme alle de holdninger til politik, der måtte findes i det danske mindretal?

På den anden side omtales de store tyske partier – ikke mindst CDU og SPD – hyppigt som »folkepartier«, hvormed menes, at partierne er brede og dermed valgbare for alle befolkningslag. Derfor kan man med god ret hævde, at SSW er folkepartiet for det danske mindretal. Men modsat CDU og SPD har SSW ingen fløje, der ligger så langt fra hinanden, at man må spørge sig selv, om politikere stadig kan være i parti sammen, når de har så forskellige opfattelser, som tilfældet nogle gange er i tysk politik.

Mindretalspolitiske briller

Mens andre partier kan placeres på en højre/venstre-skala, har SSW et andet politisk udgangspunkt for sit arbejde. Vi ser samfundsudviklingen med mindretalspolitiske briller, og det betyder, at målsætningen for SSW's politik bl.a. er at skabe lige muligheder for flertal og mindretal i det samfund, vi lever i – både socialt, kulturelt og politisk set. Når SSW i sit valgprogram samtidig påpeger, hvordan man i Danmark har løst store samfundsopgaver, som man syd for grænsen

stadig har svært ved at komme videre med, så viser det tilsvarende, at vores udgangspunkt er et andet end de tyske partiers. Dermed være ikke sagt, at vi i SSW er fuldstændig ukritiske, når vi ser på danske forhold. Danmark er ikke paradiset på jorden – det er slet ikke min pointe. Dén er til gengæld, at det danske samfund har nogle »lange linjer«, som på afgørende vis har sat deres præg på den danske samfundsudvikling frem til i dag. Det være sig den danske folkeskolemodel, de danske folkehøjskoler eller Grundtvigs ord om, at »når få har for meget, og færre for lidt, da har i sandhed vi drevet det vidt«.

Som mindretallets folkeparti er SSW altså solidt plantet i midten af det politiske spektrum. Men i og med at vi går ind for, at børn i Slesvig-Holsten undervises sammen fra 1. til 9. eller 10. klasse – ved med andre ord at satse på den danske folkeskolemodel, placeres SSW skolepolitisk set mere til venstre end til højre for midten. Det samme er tilfældet, når vi taler socialpolitik eller om det kommunale selvstyre.

Solidaritet inden for mindretal

SSW er et rummeligt parti, men vore holdninger er alligevel ikke som en ladeport. Vi siger heller ikke som den berømte Groucho Marx: »Min herre, jeg har jernhårde principper. Men er De ikke tilfreds med dem, jeg har, så har jeg også

Et glimt fra SSW's landsmøde.

andre«. Vi lever af solidariteten inden for mindretallet, men styrken i SSW's politik er, at vore politiske mål ikke går ud på at være lobby for mindretallet, men at forandre det slesvig-holstenske samfund på en sådan måde, at det bliver et bedre sted for både mindretal og flertal.

Sydslesvigsk Vælgerforening har i dag rundt regnet 3.500 medlemmer og er medlemsmæssigt set det tredjestørste parti i Slesvig-Holsten. Ved kommunalvalget i maj 2008 vandt SSW knap 230 mandater. Vi havde et rigtig godt valg, men antallet af kommunalbestyrelsesmedlemmer hænger redeligvis også sammen med, at Slesvig-Holsten fortsat har mange små kommuner. Men alligevel er det

sådan, at SSW i dag er det næststørste parti i byrådet i Flensborg, mens vi i min hjemkommune, Harreslev, er det største.

SSW har været repræsenteret i den slesvig-holstenske Landdag siden 1947, selvom partiet formelt først blev oprettet i 1948. Fra 1971 til 1996 var Karl Otto Meyer ene om at takle det politiske arbejde i Kiel, men hans slagfærdighed og politiske integritet var medvirkende til, at han blev kendt langt ud over mindretallets rækker. Eller sagt på en anden måde: Det er i høj grad Karl Otto Meyers fortjeneste, at vi i SSW står, hvor vi står i dag.

Mindretalserklæringer

Som det danske mindretal og de med os samarbejdende friseres

parti blev Sydslesvigsk Vælgerforening med Bonn-København Erklæringerne fra 1955 fritaget fra den spærregrense på 5% af de afgivne stemmer, der gælder i tysk politik. Der er tale om to parallelle mindretalserklæringer: København Erklæringen handler om Danmarks ansvar for det tyske mindretal, mens Bonn Erklæringen tilsvarende er en af hovedhjørnestenene i det danske mindretals forhold til den tyske

stat. Den slår fast, at vi i mindretallet er borgere i det samfund, vi lever i – med samme rettigheder og pligter som alle andre. Dertil hører ikke mindst retten til medborgerskab og til at deltage i samfundets politiske processer. Det sidste er da også baggrunden for SSW's fritagelse fra fem procents spærregrænsen, for uden dette privilegium ville mindretallets parti ikke kunne agere på øjenhøjde med andre demokratiske partier ved valg til den slesvig-holstenske Landdag. For at opnå et mandat, skal SSW's Landdagskandidater dog fortsat opnå lige så mange stemmer, som vore kolleger fra de andre partier, altså ca 18.000-20.000 stemmer. Vi har altså et fuldgyldigt politisk mandat og har i SSW's over 60 årige historie også altid deltaget i parlamentets afstemninger – og nogle gange har vore stemmer været afgørende for, om et flertal blev vendt. SSW's fritagelse fra spærregrænsen er med andre ord et udtryk for demokrati og dermed en væsentlig forudsætning for mindretallets politiske ligestilling.

At SSW i dag opleves som en politisk kraft på lige fod med andre partier i Slesvig-Holsten, er partiets fremgang ved Landdagsvalgene op igennem 1990'erne udtryk for. Valget den 27. september 2009 blev dog det bedste valg for SSW i over 50 år. Vi fik knap 70.000 stemmer og har lige siden været repræsenteret med 4 medlemmer i den slesvig-holstenske Landdag. Valgresultatet kan der siges meget om – at valgaften blev en glad aften for os alle, behøver jeg næppe at fremhæve.

Bred opbakning

Men uanset valgresultatet får vi ved ethvert valg spørgsmål fra danske medier om, hvor SSW får sine stemmer fra: Om vi har fået danske eller tyske stemmer – og hvor mange af hver slags i givet fald.

Lad mig derfor i første omgang slå fast, at alle stemmer på SSW er tyske stemmer, fordi kun tyske statsborgere har stemmeret. Endvidere kan der måske være grund til at minde om, at vi har hemmelige og almindelige valg – forstået på den måde, at alle, der har lyst til at stemme på SSW, kan gøre det uden at spørge nogen. Men det er selvfølgelig ikke noget seriøst svar at give, for det er jo forståeligt, at interesserede valg-iagttagere stiller sig selv det spørgsmål, hvorfra et parti som SSW henter sine stemmer.

Partiets kernevælgere kommer fra det danske og det frisiske mindretal, det ved vi fra tidligere valg-analyser – og det er fortsat af afgørende betydning for os. Vi lever af solidariteten inden for mindretallet, det er sikkert og vist. Men vi ved tilsvarende, at SSW også altid har kunnet appellere til andre vælgergrupper, ikke mindst til regionale vælgere, som værdsætter vores indsats for regionen og det grænseoverskridende samarbejde mellem Syddanmark og Slesvig-Holsten.

For os i SSW er det regionale og det mindretalspolitiske to sider af samme medalje, for hvis ikke vi ville engagere os i regionale spørgsmål, hvem skulle så?

Dertil kommer, at SSW – selvfølgelig og heldigvis – også vælges af almene politiske grunde, fordi vi har kunnet overbevise vælgerne om det, vi går ind for.

Sammenfattende sagt får SSW altså både stemmer fra mindretallet og fra vælgere uden for mindretallet. Og taget i betragtning

at vi i mindretallet bør glæde os over de venner, vi har, så har vi også brug for opbakning til at ændre flertallets holdninger, f.eks. i mindretalspolitiske spørgsmål.

Men sidst men ikke mindst viser udviklingen, at vi i SSW har formået at tage de udfordringer op, som tiden byder os. Dermed være også sagt at det er en god ting, at vi ved kommunal- og Landdagsvalg er med til at mobilisere mindretallet. Når devisen er: Alle mand af huse, tvinges man også til at gøre sig tanker om, hvorfor det er umagen værd at holde fast ved det danske mindretal.

Og det er ingen dårlig sidegevinst ved at gå til valg, mener jeg.

Sådan fordeles stemmerne

SSW fik ved det seneste valg ca. 25.000 stemmer i de holstenske valgkredse og knap 45.000 stemmer i de sydslesvigske valgkredse. SSW opstiller ikke kandidater i de holstenske valgkredse, men er valgbar i hele delstaten. Hver vælger har således to stemmer: Med den såkaldte førstestemme afgøres, hvilken af de opstillede kandidater, der vinder valgkredsen, og der er 40 valgkredse. Med den såkaldte andenstemme – partistemmen – stemmer man på det parti, som man gerne vil støtte.

Den der vinder en valgkreds, vælges direkte ind i parlamentet; resten af mandaterne fordeles efter forholdstalsmetoden via andenstemmerne. Da et parti godt kan vinde flere valgkredse, end partiet reelt har stemmer til, er der i Tyskland et lidt indviklet system af tillægs- og udligningsmandater. Det fører til, at Landdagen lige nu har 95 medlemmer, selvom den ifølge valgloven har 69 mandater.

Fra stigmatiseret til accepteret

– om mindretallenes fremtid i det dansk-tyske grænseland

Af chefredaktør Siegfried Matlok, *Dagbladet »Der Nordschleswiger«* – den tyske avis i Danmark

Kort tid efter 1945 skulle en dansk landmand i Sønderjylland have besøg af familien fra Lolland-Falster, men den havde to betingelser for besøget:

Den ville se en Jersey-ko og en hjemmetysker, for ingen af delene kendte man på Lolland-Falster!

Og hvad slags homo sapiens var så en hjemmetysker, som – ifølge magister H.V. Clausen – »er blevet fremmet ved de dårlige sider hos mennesket; altså forfængeligheden, magtsygen, begærligheden og ynkeligheden«?

Efter Den Anden Verdenskrig og efter besættelsen blev alt tysk og det tyske mindretal ofte stigmatiseret i Danmark. Delvist – desværre – jo også selvforskyldt efter de »fem mørke år«. Men i 2010 har forholdene forandret sig afgørende syd og nord for den dansk-tyske grænse. Kronprins Frederik og Kronprinsesse Mary besøgte officielt det tyske mindretal i juli 2008,

og i Tinglev sammenfattede Kronprinsens sine indtryk om de tysksindede borgere her i landet med ordene: »De har som mindretal bevaret deres egen identitet – plejet og fastholdt den – samtidig har de evnet at indgå i et større fællesskab og favnet de værdier og normer, der udgør hverdagen i det land, de bor i.«

Derfor et tysk mindretal

For nylig så vi en undersøgelse, der viste, hvor få af de unge danskere, der nu kender til den 9. april 1940. En lignende undersøgelse om det tyske mindretal i Danmark ville give et endnu mere historieløst resultat. De fleste ud over den gamle Kongeå-grænse ved slet ikke, at der findes et tysk mindretal i Nordslesvig, sådan en slags »prøjsisk filial« med ca. 20.000 medlemmer.

Mindretallets fødselstid er genforeningen 1920, hvor Sønderjylland »stemte sig hjem til Danmark«, men hvor bl.a. byer som Aabenraa og Tønder havde tysk flertal. De havde altså i dag under navnene »Apenrade« og »Tønder« tilhørt Tyskland, hvis man nord for grænsen havde haft samme (sognevis) afstemningsmodus som i af-

stemningszonen syd for grænsen. Dengang mente danskhedens fører H.P. Hanssen, at hjemmetyskerne »ville smelte som en isblok for solen«.

Det tyske mindretal, som altså blev skabt mod dets vilje, følte ingen loyalitet over for den danske stat, som dets medlemmer ikke ønskede at være borgere i. Og derfor krævede mindretallet allerede på et tidligt tidspunkt en ny afgørelse, som kom hurtigere, end man nok havde håbet – og også på en anden måde end ventet.

Nationalsocialismen fik gennem den mere ekstreme slesvig-holstenske indflydelse også overtaget inden for det tyske mindretal. Samme dag, som de tyske tropper – hvilket jo var en klar folkeretlig forbrydelse – marcherede ind i Danmark, fik mindretallet overbragt et telegram fra Berlin, som medførte, at alle håb om en grænserevision bristede: Berlin gav mindretals-ledelsen direkte besked, ja ordre om at underordne sig den tyske besættelsesmagts politik, der ikke havde noget interesse i territoriale krav over for Danmark i Sønderjylland, selvom Tyskland aldrig officielt havde anerkendt grænsen fra 1920.

Omstridt efterspil

At mindretallets medlemmer i langt overvejende grad på baggrund af grænserevisionisme stod på besættelsesmagts side skabte – forståeligt nok – stor dansk bitterhed efter 5. maj 1945. Næsten alle hjemmetyske mænd blev indespærret og dømt med love, delvis endda med tilbagevirkende kraft. De fleste blev dømt, fordi de havde meldt sig frivilligt under Hitler-Tysklands faner. Uretfærdigt, mente mange danske historikere. Og de meldte sig ikke kun efter tysk opfordring eller efter tysk pres, men også efter opfordring fra danske naboer, der fejlagtigt ofte satte lighedstegn mellem det at være tysk og det at marchere for nationalsocialismen. Det »skæve« retsopgør skabte derfor også bitterhed hos mange hjemmetyskere. Det gjorde det nødvendige opgør med fortiden endnu sværere. Især også på grund af danskernes egen omstridte holdning i forbindelse med samarbejdspolitikken – tænk bare på Anders Fogh Rasmussens kritik.

Samtidig blev næsten alle hjemmetyskere ramt af samme skæbne som deres landsmænd syd for grænsen: kollektiv-skylden!

Man »glemte« i befrielses-farten, at der også i det tyske mindretal havde været (få) kræfter, der var gået imod nazisterne; f.eks. den tyske præst i Aabenraa, pastor Beuck, der fra prædikestolen modigt prædikede mod nazisterne og offentligt støttede de danske biskoppers hyrdebrev i forbindelse med jødeaktionen. Og det måske afgørende historisk-moralske spørgsmål blev næsten ikke berørt: nemlig på den ene side den kendsgerning, at mindretallet kom i et frygteligt dilemma mellem den tyske besættelsesmagt, der også misbrugte mindretallet, og danskerne på den anden side. Kunne man have forestillet sig den mulighed, at hjemmetyskerne i Nord-

slesvig kunne have været en demokratisk ø i et oprørt nazistisk hav omkring sig?

Fortsat stigmatisering

Mindretallet måtte længe leve med historiens medansvar og byrder. Sammenbruddet i det valgtekniske samarbejde mellem det tyske mindretals parti, Slesvigsk Parti og CD i 1979, efter at CD havde nægtet opstilling af den tidligere vice-borgmester Peter Wilhelmsen fra Tinglev, der som 17-årig havde været tysk frontsoldat, er kun et eksempel. Unge oplevede, at de i landsdelens diskoteker blev diskrimineret af jævnaldrende danske, bare fordi de var »tyske«. En ung hjemmetysker, som var ansat på den tyske avis i Aabenraa, forelskede sig i en dansk embedsmands datter, men fik forbud mod at betræde pigens forældre-hus, indtil han havde fået ansættelse på en dansk avis! Mange unge tyske forældre frygtede – eller mente i hvert fald at have grund hertil – for deres arbejdsplads, hvis de sendte deres børn i en tysk skole.

I modsætning til det danske mindretal havde den tyske befolkningsdel i Nordslesvig en langt vanskeligere udgangsposition: Fortiden og et Tyskland, om hvilket den tidligere socialdemokratiske forbundspræsident Gustav Heinemann dengang sagde, at Tyskland hører til de »vanskelige fædrelande«.

Mens danskerne syd for grænsen kunne sværme for dansk og nordisk livssyn, om monarki, om Glyngørefisk, Aalborg snaps og Danish design, altså om et fredeligt-romantisk lille hyggeland, så var Tyskland ikke kun delt ved zonegrænsen mellem Vest- og Østtyskland, men desværre også politisk-kulturelt. Hvilket Tysklandsbillede ønskede man sig dengang som tysk nord-slesviger?

Var det Adenauer, Goethe, Strauss, »Berufsverbot« og raketter, eller Brandt, Böll og Grass?

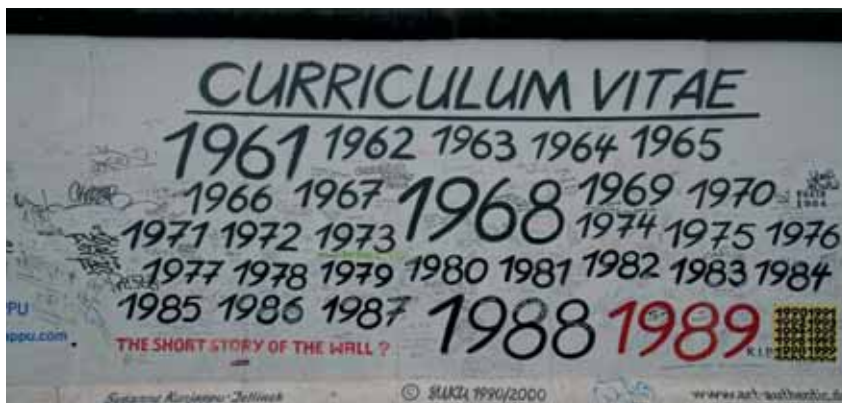
Spørgsmålet var berettiget. Havde mindretallene i grænselandet overhovedet en fremtid?

Det var ikke nogen nem opgave, for som en kendt dansk journalist engang har skrevet efter en grænsevandring, så markeres grænsen mellem Danmark og Vesttyskland nogle steder kun af en tjørnehæk. Til tider blomstrede og engang imellem også stikkende. Men dette billede virker i 2010 næsten lige så fjernt som 1864, for i dag kan man fastslå, at forholdet aldrig har været bedre mellem dansk og tysk – både mellem vore to lande og glædeligvis også i grænselandet mellem flertal og mindretal på begge sider.

Afgørende ændringer

Hvis vi skal sammenfatte de afgørende ændringer siden 1945, bør efter min mening nævnes følgende hjørnesten:

- 1) Det tyske mindretal anerkendte i 1945 grænsen fra 1920 som endelig. Det var dengang kun et stykke papir og ikke mindst et resultat af en historisk-politisk og moralsk nødvendighed. Men afgørende var, at det siden er blevet efterlevet på fornem vis. Nord for grænsen er der – mig bekendt! – ingen som i 2010 taler om en grænseflytning.
- 2) Danmark og Tysklands NATO-medlemskab og de parallelle Bonn-København-erklæringer fra 1955, som til trods for modstand i starten fra begge mindretal i dag er blevet til grænselandets »Magna carta«.
- 3) Begge lande har som demokratiske retsstater været økonomisk i stand til at støtte deres mindretal især til en bedre kulturel infrastruktur. Begge lande har – tilspidset formuleret – også på grund af mindretallenes størrelse kunne betale sig fra eventuelle konflikter.
- 4) Dansk EU-medlemskabet 1973, som har givet nye rammer for

det grænseoverskridende samarbejde, bl.a. også med indførelsen af Schengen-grænsen. Ingen bør i dag være nervøse: Grænsen ligger (stadig) fast!

- 5) Murens fald 1989 bragte især forandringer i danske hoveder, hvor mange fordomme om tyskerne blev gjort til skamme – ikke mindst også i forbindelse med fodbold-VM i Tyskland. Pludselig så man en tysk nationalholdning, som var sympatisk, og som ikke adskilte sig fra andre landes normale omgang med det nationale.
- 6) Mindretallets egen nye positionering. Det danske mindretal med en åbning for mere samarbejde og det tyske mindretal med nye muligheder efter kommunalreformen i 2007.

Skulle jeg fremhæve to betydningsfulde datoer for disse ændringer, vil jeg allerførst nævne kongeparrets besøg hos det tyske mindretal i 1986. For første gang besøgte det danske statsoverhoved officielt Nordslesvig sine tysksindede medborgere. Det var et gennembrud. Dronningen åbnede med andre ord nu dørene for det tyske mindretal over for det danske samfund. Det tyske mindretal blev af Majestæten i hendes tale betegnet som en kulturel berigende »ekstra dimension« i grænselandet. Det blev forsoningen

mellem den danske stat og det tyske mindretal, som nu blev »salonfähig«.

Hvor det tyske mindretal efter 1945 ofte blev mistænkt for gamle nazisympatier som »bad guys«, så står det tyske mindretal i dag som »good guys«. Det er selvfølgelig resultat af en tilnærmelse fra begge sider. Især skal man ikke glemme, at det tyske mindretal i 1995 blev inviteret fra dansk side til den store Genforeningsfest på Dybbøl i anledning af 75-års-dagen for grænsedragningen. Dengang var der endnu skepis og protester på dansk side, men også denne dag blev et nyt bevis på det nye forhold mellem dansk og tysk.

Kommunalreformens konsekvenser

I forbindelse med kommunalreformen dukkede der pludselig mørke skyer op over grænselandet. Det tyske mindretal frygtede, at dets eksistens kunne komme i fare, når det historiske Sønderjyllands amt blev nedlagt, og når mindretallet måske blev chanceløs i de nye sønderjyske storkommuner. En af mindretallets ledere talte endda om et dansk forsøg på »at likvidere« mindretallet. Men hans bekymring viste sig – heldigvis – at være aldeles ubegrundet. Da jeg selv som leder af det tyske mindretalssekretariat ved regering og Folketing i København førte forhandlinger

med regeringen og de danske partier, kunne jeg hurtigt mærke en stor, overraskende forståelse for mindretallets særlige situation. Og vi fik et resultat, som både økonomisk, kulturelt og politisk blev langt bedre, end vi havde turdet drømme om.

Ved det første valg fik vi pludselig et byrådsmedlem i Sønderborg storkommune med godt 70.000 indbyggere. I årtier forinden havde vi ikke opnået et mandat i samme kommune med 30.000 indbyggere. Og ved sidste kommunalvalg fik vi endda endnu flere stemmer i Sønderborg – og gik overraskende frem i alle sønderjyske kommuner!

Det var en udvikling, som vi kendte i flere årtier fra Sydslesvig, hvor det danske mindretal længe havde været valgbart for mange tyske vælgere. Men i 2009 så vi, at denne tendens også slog igennem første gang nord for grænsen over for det tyske mindretal. Når man ved, at det for en dansker er en langt større hurdle at overvinde sig til at stemme på en hjemmetysker end det har været for en tysker at stemme på en dansk sydslesviger, så har denne forandring i mine øjne flere årsager.

1. Det tyske mindretal har nu opstillet unge kandidater, som ikke har det mindste medansvar for fortidens synder og som selvfølgelig arbejder for deres kommune med mindst samme engagement som kandidaterne fra de danske partier. Det er noget, som især er godkendt hos unge mennesker i Sønderjylland, som tænker mindre nationalt end deres forældre eller forfædre på baggrund af deres egne bitre erfaringer.
2. Kommunalreformen blev ikke en risici, men en chance. Det tyske mindretal har efter kommunalreformen pludselig med stor fordel indtaget en vigtig niche i Sønderjylland. Mindretallet har altid gjort en stor indsats for den

nordslesvigske hjemstavn og for det grænseoverskridende samarbejde. Men efter kommunalreformen, hvor Sønderjylland jo reelt blev fjernet fra det politiske landkort, har også mange danske vælgere følt, at det tyske mindretal er et regionalt parti, som nok er hjemstavnsparti, men samtidig også moderne grænseoverskridende i sit samarbejde med Tyskland. Her kunne nævnes mange eksempler, jeg nøjes med to: redningshelikopteren, som indsættes fra tysk side nord for grænsen, har allerede reddet mange danske menneskeliv – takket være en ide fra det tyske mindretal. Og som formand for kulturudvalget i Sønderborg arbejder vores byrådsmedlem Stephan Kleinschmidt dygtigt på, at Sønderborg sammen med grænseregionen (altså også med Flensborg) i 2017 kan blive europæisk kulturhovedstad.

3. Vi oplevede efter 1990 en elevfremgang i vore tyske privatskoler. I de senere år – inden krisen – også takket være tysk arbejdskraft, som flyttede med familierne til Danmark. Aabenraas borgmester opfordrede de »nye« tyskere til at integrere sig så hurtigt som muligt i det danske samfund – bl.a. også ved at sende deres børn i de tyske mindretalsskoler. Som i øvrigt på den nationale PISA-ranking ligger fornemt placeret og dermed også et værdifuldt bidrag for det danske samfund, kulturelt og økonomisk.

Europæiske mindretal

Hver syvende europæer tilhører i dag et sprogligt eller et nationalt mindretal. Inden murens fald havde man lagt låg over mindretallene i Østeuropa. De var »non-existent«. Men efter 1990 så vi, at mange af de såkaldte nationalstater også havde/har deres mindretal. Jeg husker, hvordan jeg i 1990,

som leder af det tyske sekretariat i København, var inviteret af den danske regering til CSCE-konference i Geneve, hvor jeg på Danmarks vegne officielt måtte tale om det dansk-tyske mindretalsforhold. Bagved min stol med skiltet »DEN-MARK« sad repræsentanter fra de baltiske lande, som af den danske regering var inviteret for at lære om vore mindretalsforhold. Over for mig ad den sovjetiske delegation og rasede over de danske gæster, som senere overtog vigtige statslige funktioner efter, at deres lande var blevet uafhængige. Danmark ville dengang formidle over for balterne, at den dansk-tysk model selvfølgelig ikke kunne overføres til Baltikum, men at det var muligt (på længere sigt) at finde en »modus vivendi« mellem de baltiske lande, deres russiske mindretal og Rusland, jævnfør forholdet mellem Danmark og Tyskland ikke mindst siden 1955.

Danmark og Tyskland brugte – og bruger – deres mindretalserfaringer i international sammenhæng. Ofte roser danske og tyske politikere mindretallene som forbillede i Europa. Ja nogen taler endda om »verdens bedste«. Man skal dog være forsigtig med sin »export in human dimension«, for når grænselandet i dag betragtes som »genius loci«, så må vi også selvkritisk spørge os selv, hvor lang tid brugte vi fra et (blodigt) mod-hinanden over en periode med et ved-sidenaf-hinanden til et med-hinanden og nu til et for-hinanden? Det gik nu ikke så hurtigt, så vi kan pege fingre ad andre i dag!

Forholdene i det dansk-tyske grænse-land kan ikke direkte sammenlignes med problemer i Kaukasus eller Transsylvanien.

Og de er ej heller brugbare

som »storytelling« til etniske minoriteter, som nu også findes i Danmark. Men begge mindretal fra det dansk-tyske grænse-land prøver bl.a. i den europæiske mindretals-union (FUEV) at yde en indsats for mindretallenes rettigheder i EU og over for deres respektive stater, da mindretalsgarantierne i de såkaldte København-kriterier var forudsætningen for deres medlemskab. Denne pædagogiske indsats er værdifuld, fordi den yder trængte mindretal en vigtig håndsrækning ved at fortælle/bevise, at det kan lykkes. Men til syvende og sidst er processen afhængig af, om staterne og EU lever op til en omskrivning af Goethes bevingede ord:

»Sig mig, hvordan du omgås mindretallene, og jeg skal sige dig, hvem du er!«

Den vanskelige balancegang

Loyalitet, identitet og integration er en vanskelig, daglig balancegang, men den forpligter både mindretal og flertal og er en absolut forudsætning for, at »vi kommer hinanden ved«, som det engang er formuleret. I 2010 kan vi glæde os over det dansk-tyske forhold, selv om det »perfekte« aldrig vil kunne opnås: Vejen er målet.

Under en audiens hos Dronningen havde jeg lejlighed til at tale om disse fremskridt, og Dronningen sagde noget ganske væsentligt.

Forskellighed i dag er ikke det samme som forskellighed i går. I dag – understregede Dronningen – ligger trykket i ordet forskellighed ikke mere på »SKEL«. Med andre ord – skelsættende!

Alle tjenestemænd, som ønsker et job i stat eller kommune, skal gennemføre en sprogtest for at vise, at de behersker svensk. Indtil for nogle få år siden var svensk et obligatorisk sprog i folkeskolen. Det er nu ændret efter en intens kampagne mod det, der blev kaldt »tvangssvenskeren«.

Netop denne type populistisk tilsvining, som jeg vil kalde passiv, aggressiv racisme, er den sværeste at imødegå. Her bider ingen rationelle argumenter.

Snæversyn

Hvis der er noget, som gør livet i Finland tungt, så er det netop dette snæversyn. Det er ikke vintermørket, kulden, de korte dage eller det dyre brød. Men snæversynet.

Den formørker selv den mest solrige sommerdag.

På plussiden gør disse stadige stødende og blødende angreb på identiteten mange finlandssvenskere bevidste på en helt særlig måde. Finlandssvenskere overvejer og formulerer deres egen identitet. Af og til synes jeg, at finlandssvenskerne er lidt som islændinge, som i antal er en sammenlignelig gruppe. Begge grupper værner og bearbejder deres sprog. Begge grupper har forholdsmæssigt mange skabende borgere som f.eks. forfattere, poeter og malere.

Netop det ustandseligt at blive stillet spørgsmålstegn ved fører også til et behov for at definere sig selv. Det kan lede til en større selvindsigt og måske også til en lidt større distance til jeg'et.

At forholde sig til sin egen identitet kan være svært, og ikke noget, man vælger at gøre frivilligt. Men mange gør nødvendigheden til en dyd og drager nytte af situationen. Hvis denne tekst har fået dig til at tro, at der foregår en krig på gaderne i Finland, har jeg udtrykt mig meget uklart. Den populære sport med stenkastning mod de, der taler

et andet sprog, hører 1600-tallet til. I dag er det mest de verbale spark, der fyger gennem luften.

At fremhæve modsætningerne er måske at give dem for stor betydning. Det er måske journalisternes længsel efter det lidt ekstreme. Det som sælger.

Nej til offerrolle

Finlandssvenskerne kan af og til henfalde til en slags offerrolle, hvor de siger: »Vi, som er så udsatte; hav medlidenhed med os«.

Denne strategi med at fremstå svag er lige så forfejlet som at påtage sig en overdreven bombastisk rolle. Som offer signalerer man sin underlegenhed og sin svaghed. Det vil altid få nogle til at overfalde de, som fremstår svage.

At fremhæve sin særegenhed, sådan som visse grupper gør, giver ofte bagslag. Man kommer så til at fremstå som de, der er anderledes. De, som afviger fra normen, og som der er noget »forkert« ved.

Nu må ingen tro, at jeg er fortaler for en tilpashedsopfattelse. Jeg mener slet ikke, at man skal sige »alt med måde«. Jeg stiller blot spørgsmålet: På hvilke vilkår skal man skabe sin identitet?

Både offeret og den, som stiller sig uden for, gør det, fordi de forholder sig til noget.

Udgangspunktet er, at der findes en majoritet – en norm –, og at man identificerer sig selv i forhold til normen. Den, som gør det, har allerede tabt. Først når man selv bestemmer, hvordan, hvad og hvorfor man er den, man er, kan man kalde sig selvstændig.

Ja, helt fri.

Måske er dette en naiv tanke om en idealtilstand, som ikke findes? Alle må vi forholde os til noget. Det hele ender med at være forskellige grader af kompromiser. Samtidig holder jeg fast i, at en minoritet altid bør være så tilpas stærk, at den kan tiltage sig retten til at definere sig selv.

Om at være finlandssvensker

Hvis man vil nå frem til en »sandhed« om den finsk-svenske tilstand, så vil man uvægerligt havne et sted midt imellem. Som altid, når stormen blæser op i vandglasset, så vil der være vrede røster på begge sider. De mest rabiate ekstremister vil finde på noget provokerende at sige, og de mest velformulerede finlandssvenskere vil gå til modangreb. I mellemtiden er det trygt, og det føles godt, at der er plads til at bygge sin egen identitet op.

Hvad er det da at være finlandssvensker?

De fleste ser ud til at tage sproget som identifikationsfaktor. Men betyder det så, at indvandrere og flygtninge, som havner i en svensk-talende by og lærer at tale svensk, så bliver finlandssvensker? Betyder det, at svensksfinner, som nu taler svensk, så er svenskere eller finlandssvenskere?

Så snart man begynder at grave i problematikken, så begynder det at blive svært. På samme måde er det svært at definere en finne blot ved at pege på sproget. Der eksisterer så meget kultur, historie – og måske geografi –, som også spiller ind.

Den enkle sandhed er, at der ikke findes en enkel sandhed.

Der findes ingen homogene grupper, som passer ind i det færdige billede.

Der findes alene mennesker.

For at forstå, hvordan mennesker tænker og fungerer, ja, for at forstå næsten hvad som helst, tvinges vi til at foretage generaliseringer.

Disse stereotyper hjælper os til at forstå komplicerede helheder. Det er først, når vi begynder at tage disse klicheer for absolutte sandheder, at vi kommer ud på tynd is. De fejl, som mange begår, er at foretage logiske fejlslutninger. Det skyldes så enten manglende intelligens hos personen, som ikke formår at begribe mere komplicerede sammenhænge, eller også skyldes det en mere bevidst forvrængning af fakta.

Når disse forenklede billeder bliver alment vedtagne, kan det ske, at også visse minoritetsgrupper tager dem til sig som sandheder. Sker det, så kan også finlandssvenskerne af og til slynge om sig med udtryk som »Far betaler« eller at finlandssvenskerne i mere bred

almindelighed ser sig selv om »bedre mennesker«.

En sådan glidebane for fakta viser, hvor farlige stereotyper kan blive, hvis de anvendes forkert.

Verden er fyldt med den type eksempler. Man kan blot tænke på, at i stereotypernes verden hedder det f.eks., at »Romaer er upålidelige, tyvagtige og beskidte«. »Finner er tavse, vodkadrikkende knivbærere«. »Muslimer er bombekastende fanatikere«. »Jøder har store næser og er gerrige«.

Ja, enhver forstår, hvor forkert billedet bliver.

Jeg er vokset op i Sverige. Min far er svensk og min mor finsk. Jeg flyttede til Finland, da jeg var 20 år, hvor jeg hurtigt blev klar over, at

det svenske, jeg talte, slet ikke var det samme svenske, som blev talt i Finland.

Sproget var heller ikke nøglen til at komme ind i kulturen. Det viste sig at være lige så svært for mig at komme ind i den finlandssvenske verden som i den finske. Jeg savnede de fælles referencerammer, som man får, når man er vokset op i et land. For mig blev det åbenbart, at finlandssvenskerne kommer fra Finland og har meget stærke bånd til en mængde sager, som overhovedet ikke har noget med Sverige at gøre.

– Og naturligvis holder finlandssvenskerne med Finland i hockey...

(Oversættelse: Annemarie Balle)

Et land på grænsen mellem øst og vest

På trods af spændinger lever Letlands befolkning i fred og fordragelighed, men er i voldsom krise

Af Simon Drewsen Holmberg,
instituttleder,
Det Danske Kulturinstitut

I Letland er cirka 60 procent af befolkningen etniske letter. Der er en stor minoritet på ca. 38 procent af russere, hviderussere og ukrainere. Omkring 20 procent af befolkningen er statsløse. De etniske spørgsmål fylder normalt meget, men krisen er i dag hovedudfordringen for hele det lettiske samfund.

Når dette skrives har det lige været den 4. maj 2010. Den dato, hvor Letland har fejret 20-året for genvindelsen af sin uafhængighed. Ved det lettiske nationalmonument og rundt om i landet fejrer de fleste letter den dag, der afsluttede ca. 50 års besættelse. Det var en periode, hvor omkring 500.000 mennesker mistede livet mellem 1940-1950, og hvor sovjetisk og tysk overherredømme skiftedes om magten og konkurrerede i umenneskelighed.

Om et par dage venter den 9. maj, hvor de russisktalende i tusindvis vil flokkes om monumentet for Den Anden Verdenskrig. For de russiskorienterede, der i dag bor i Letland, er denne dag årets vigtigste markering af de ca. 20 millioner mennesker, der gav livet i »den store fædrelandskrig«, og de andre store ofre, der blev givet for, at Nazityskland kunne besejres.

Fra vugge til grav

I Letland har man parallelle offentlige skolesystemer. Der findes således bl.a. lettiske, russiske, ukrainske, hviderussiske litauiske, estiske og polske skoler. Det betyder,

at skoleeleverne går adskilt. De ikke-lettiske har deres eget sprog og lettisk som sidestillet førstesprog. I de større klasser er det meningen, at 60 procent af undervisningen skal foregå på lettisk. Det er efter det oplyste ganske ikke tilfældet.

Da denne regel blev indført for nogle år siden, førte det til en konflikt mellem de to befolkningsgrupper. Der er – især russisksprogede forældre –, som sender deres børn i lettisk skole vel formentlig for at sikrebørnene en større grad af integration.

Skolesituationen betyder en adskillelse, som har betydning for, hvordan de forskellige befolkningsgrupper opfatter hinanden. Man kan sagtens som lettisk- eller russisktalende gå igennem en hel barndom uden at få en eneste ven fra »den anden side«. Der er dog rigtig mange, der både mødes, leger, danner venskaber, bliver kærester og gifter sig.

Men at skolesystemet deler, er der ikke tvivl om. Det er samtidigt meget sandsynligt, at ethvert forsøg på at ændre systemet vil blive mødt med betydelig protest.

Letter og russere arbejder sammen, og de bor lige op af hinanden. Men udover i skolesystemet er de også adskilt i deres brug af medier. Letterne har en struktur, der kan minde om den danske med offentligt og privat tv, internetmedier og dagblade.

Russerne har internet, lokale dagblade og radio, men langt hovedparten af deres information får de fra kabel- og satellit-tv, der sendes fra Rusland. De lokale nyheder bliver specielt producerede til Letland. Det fører til en vidt forskellig stofvægtning – russisksprogede medier

er generelt mere kritiske over for regeringen, og de vægter indenrigsstof fra Rusland tungt, mens de lettiske er noget mindre kritiske, vestvendte og har en begrænset Ruslandsdækning. Pudsigt nok bibeholdes dette redaktionelle snit også ved medier, der »udkommer« i både russisk og lettisk version. Man skriver forskelligt til letter og russere.

Den vanskelige historie

Letlands første uafhængighedsperiode ophørte i kølvandet på Molotov Ribbentrop-pagten i 1939, hvor Tyskland og Sovjetunionen i en hemmelig tillægsprotokol delte Polen og Baltikum imellem sig. Den røde hær kom og indsatte en marionetregering, der gennemførte fupvalg og stod bag de første deportationer til Sibirien.

Tyskerne kom tilbage og foranstaltede udryddelsen af ca. 95 procent af alle jøder i landet.

Derefter kom Sovjetmagten tilbage og gennemførte flere massedeportationer etc.

Det er vigtigt at huske på, at Sovjetunionen var et ægte, fungerende diktatur, helt indtil det gik i opløsning omkring 1990. Presset var afvekslende, men det var tungt. De mindste spirer til protest eller afvigelse blev der slået hårdt ned på. At der også var acceptable aspekter ved systemet som f.eks. gratis adgang til et rimeligt sundhedssystem og en pension, som man – efter det oplyste – kunne leve en skrabet tilværelse af, er dog også værd at nævne.

Efterhånden som Letland blev »sovjetiseret«, startede en betydelig indvandring fra Rusland og de andre sovjetrepublikker. I 60'erne og 70'erne kom således – ifølge det

oplyste – ca. 500.000 indvandrere til landet. Denne voldsomme indvandring førte til, at almindelige letter måtte opleve, at de ikke kunne få et sted at bo, da både ny og gammel boligmasse i høj grad blev forbeholdt indvandrerne. Ligeledes blev lettisk sprog også presset voldsomt af russisk.

Det er her vigtigt at understrege, at selvom sovjetsystemet i Letland var russisk domineret, var der mange letter, der også nød godt af de privilegier, man kunne hive ud af systemet. Ligeledes bør nævnes, at de primært russiske sovjetledere behandlede russerne i Rusland ligeså ringe, som de blev det i Letland.

I 1990 stemte omkring 88 procent af alle, der boede i Letland for uafhængigheden. Det gjorde også et klart flertal af »ikke-letter«.

Den lettiske majoritet gennemtvang af meget forståelige årsager, da letterne var bange for at blive minoritet i eget land, en meget strikt definition af statsborgerskab. Definitionen betød, at kun letter, der selv var født eller hvis forfædre var født i Letland før 1940, automatisk kunne opnå lettisk statsborgerskab.

Det førte til, at en meget stor gruppe af befolkningen blev statsløse. Problemet eksisterer stadig i dag. Omkring 20 procent af befolkningen er stadig »ikke-borgere«, som letterne kalder det. Mens det tidligere var meget vanskeligt, er det nu ganske let at opnå lettisk statsborgerskab, hvis man ønsker det og ellers har et rimeligt kendskab til lettisk sprog, forfatning og historie. I det daglige er dette ikke et stort, føleligt problem, da alle sociale rettigheder er de samme. Men de statsløse kan ikke vælge den lettiske regering, og deri ligger jo en virkelig udfordring.

Derudover er det interessant at se, at »Sovjettiden« i stadig større omfang omtales som »Russertiden« af mange letter. Dermed opnås to

ting: Russernes påståede »skyld« bliver klargjort. De mange letter, der deltog – tvungent eller frivilligt – i Sovjetsystemet, bliver gemt væk. For mange russisktalende bliver sovjettiden husket stadig mere lysørødt.

Letlands frihedsmonument.

Det er også værd at bemærke, at den russiske regering i perioder udviser en meget betydelig interesse for lettiske forhold og søger og blande sig mere, end hvad godt er. Man kan sige, at disse historiske forløb fører til »konkurrerende uretfærdigheder«.

Det er stensikkert rigtigt, at letterne har mistet store dele af deres befolkning i det 20. århundrede, og at meget lettisk blev voldsomt undertrykt i Sovjettiden. Udover de letter, der virkelig nød godt af systemet, er der ingen letter, der ikke selv hos forældre eller bedsteforældre har oplevet Sovjetsystemets værste sider på egen krop. Vreden og bitterheden er derfor forståelig – og svær ikke at sympatisere med.

Men det er også rigtigt, at langt hovedparten af de mange sovjetimmigranter, der bor i landet, hverken har personlig lod eller del i den undertrykkelse, som letterne blev udsat for.

Tværtimod var de som oftest selv udsat for samme undertrykkelse.

Ideelt burde alle acceptere de historiske fakta, selv om det kan være svært for mange, og i stedet for kigge fremad. Men det er ikke nemt, og det er noget, der vil tage tid.

Letter og russere lever side om side. Der er stadig megen mistro, men man blander sig og arbejder altså sammen. Det politiske system har generelt været lettisk domineret, derfor er det en positiv udvikling, at Rigas borgmester efter sidste valg nu er en russer – Nils Usakovs. Han er valgt af en lettisk russisk koalition.

Det er et virkeligt fremskridt.

Krise og håb

Krisen er dog i dag altdominerende. Da Det Danske Kulturinstitut sammen med Betty Nansen Teatrets Contact startede et integrations-teaterprojekt for unge sammen med et lokalt teater, ja da ville de unge ikke diskutere de etniske problemer, som de anerkender eksisterer i landet, men de ønskede i stedet at fortælle om og arbejde med de uhyggelige spor, som den lettiske krise trækker.

Hvad letterne har måttet gøre, får de græske nedskæringsplaner til at virke som mindre justeringer af tantiemer.

Letter og russere har udfordringer med forholdet til hinanden. De er ikke ved at gå væk, og problemerne må ikke ignoreres af den lettiske befolkning selv eller af omverdenen.

Det lettiske samfund har holdt til de her spændinger i 20 år, som har været en periode med meget store sociale omvæltninger, men med næsten ingen voldelige episoder. Man kan derfor håbe på – og vel også regne med –, at dialog og fredelige løsninger på de problemer, der er, er vejen frem her.

Det vil tage lang tid, og noget kan gå rigtigt galt.

Det, er der dog ikke noget, der tyder på, vil ske. Vel nærmest tværtimod.

Glæden ved Sydslesvig – del den med andre!

– sådan lyder rådet fra danske Inge Lise Møller, som hele sit voksenliv har boet i Sydslesvig

Af formand for
Slesvigske
Husmoderforeninger
– DSH foreningen
af Aktive Kvinder i
Danmark Inge Lise
Møller, Flensborg

Ordet »Sydslesvig« fik jeg for første gang en egentlig forståelse af i 1967, da min daværende mand spurgte mig, om jeg kunne tænke mig at bo i Sydslesvig, for han kunne tænke sig at søge en stilling som lærer, efter han havde aftjent sin værnepligt.

Sådan bare et par år – højst tre år. Så skulle vi tilbage til Danmark.

Jeg spurgte, om han dog mente, at Sydslesvig eksisterede endnu. Det var han ret sikker på, for han havde en seminariekammerat, der havde fået stilling på Sild i Westerland.

Han søgte så langt sydpå som muligt. Valget faldt på en lille landsbyskole i Riseby med ca. 50 elever, tre årgange i hver klasse.

I november 1968 kørte vi så for første gang den vej, som vi senere kom til at køre så uendelig mange gange: Riseby - Danmark og retur. Mit første møde med Sydslesvig blev næsten et kulturшок. Vi besøgte skolens leder og hans kone, som også var lærer på skolen. De talte dansk, og de talte også dansk med deres børn – det var for mig helt utroligt at opleve så langt syd for den dansk-tyske grænse.

Men der kom mange flere overraskelser.

At der var ca. 60 danske skoler med i alt ca. 7.000 elever – og dertil kom endnu flere dansksprogede børnehaver, dansksproget gymnasium og højskole, lejrskoler for danske børn samt ca. 25 danske præster.

Alt det havde jeg aldrig tidligere forestillet mig. Desuden var der pensionistboliger og plejehjem til danskere i Sydslesvig samt foreningerne SSF (Sydslesvigsk forening), SSW (Sydslesvigsk vælgerforening) og SDU (Sydslesvigsk ungdomsforening) – foreninger, som jeg i starten havde lidt svært ved at skille fra hinanden. Sidst kan også nævnes spejderkorps og FDF for danskere.

Dertil kom en avis for de dansksprogede. Den udkom dengang i både en dansk og tysk udgave. Det er ændret, så den nu udkommer i en enkelt udgave, der er på begge sprog. Alt dette var en helt ny verden for mig, da jeg i februar 1969

flyttede til Sydslesvig med min mand og vores første barn.

Aktivt foreningsliv

Meget hurtigt stiftede jeg desuden bekendtskab med de to danske foreninger – Kvindeforeningen og Husmoderforeningen.

Kvindeforeningen havde størst tilslutning på landet, mens Husmoderforeningen havde sin største tilslutning blandt byboerne.

Jeg og min familie boede på landet, og jeg var 23 år, så det blev i Kvindeforeningen, at jeg følte, at jeg hørte til.

Vi følte fra første dag, at vi var kommet på den rette hylde og i meget gode hænder hos den sted-

Nørreport, Flensborg.

lige skoleleder og hans kone. De viste os vejen og tog sig af os og hjalp os tilrette med alt det nye – og der var meget.

Vi fik aldrig muligheden for at sige nej til noget. Det var som om, den mulighed ikke eksisterede. Det blev aldrig spurgt, om vi havde lyst. Det »var« bare sådan.

Vi har det eller det arrangement, og det begynder kl. det og det – og efter den besked, ja så kom man bare. Det lå i luften, at sådan gjorde man.

Som et eksempel kan jeg nævne, at der en dag blev sagt: »Vi har årsmøde i den og den weekend. Kan I have en fra skolens fadderskab boende?«

På det tidspunkt vidste jeg hverken, hvad et årsmøde eller skolens fadderskab var, men naturligvis kunne vi både deltage i årsmødet og have en boende.

Vi har siden deltaget hvert år. Selv det år, hvor min svigerfar blev begravet på en årsmøde-lørdag, sad vi om aftenen på Slesvighus, for vores søn var fanebærer.

I mit virke i Sydslesvig har kirken også altid stået mig meget nær, og jeg har bl.a. været med i arbejdet i menighedsråd både i Riseby, i Slesvig og i Flensborg. For nogle år siden forlod jeg formandsposten i Helligånds sogns menighedsråd i Flensborg, fordi jeg var blevet kredsformand for De Sydslesvigske Husmoderforeninger – DSH – foreningen af Aktive Kvinder i Danmark.

Jeg har desuden i mange år været repræsentant for de tilsluttede foreninger i SSFs hovedstyrelse og i ca. 25 år været i Sundhedsrådet – først som repræsentant for Skoleforeningens fællesråd og derefter som en af de tre repræsentanter for Husmoderforeningerne.

Mit arbejde i Sundhøjstjenesten standsede, da den ændrede sine vedtægter, så Sundhøjstjenestens ansatte ikke måtte sidde i Sund-

hedsrådet. Den ændring ramte mig som ansat på »Det danske plejehjem« i Flensborg.

Livet som »sydslesviger«

Min familie og jeg følte altid, at vi på en god og selvfølgelig måde blev oplært til at være »sydslesvigere«, selv om jeg naturligvis ved, at det er vi ikke, for det kan man ikke gøre sig fortjent til. Det skal man være indfødt for at blive – end ikke vore to børn, som er født og opvokset i Sydslesvig, har den ret, for de har jo danske forældre. Men efter endnu en generation – vore børnebørn – kan måske blive sydslesvigere. Men kun måske.

Vore børn har fået meget foræret ved at vokse op i Sydslesvig. Først og fremmest sprog og kultur. At vokse op med to kulturer og to sprog på den mest naturlige måde er en stor gave og en berigelse, som ikke kan beskrives.

Indimellem har der da også været utilfredshed med dem – især vores datter synes, at jeg har forlangt lige rigeligt, fordi hun altid skulle være så dansk. For, som hun sagde, det behøver de andre ikke.

Nej, har jeg svaret, men sådan gør vi nu her i familien, og det måtte hun bare forstå.

Vores søn ville på et tidspunkt spille fodbold i en tysk klub, for så havde han større chancer for at komme til at spille i Bundesligaen. Men det blev også stoppet af os forældre, og jeg håber ikke, at det har ødelagt en eventuel fodboldkarriere for ham.

Men glæden ved at bo i Sydslesvig er jo netop at kunne forstå, at det drejer sig om to kulturer, som vi på ingen måde skal lave om på. Vi, der er rigsdanske, giver det, vi har med os fra Danmark, og modtager til gengæld lige så meget fra Sydslesvigerne – på godt og ondt.

Jeg ville gerne have, at vore børn kom til at gå til gymnastik, sådan som jeg selv havde gjort det og

haft meget glæde af. Men det kunne ikke lade sig gøre i dansk regi, så jeg måtte tage en gymnastiklederuddannelse og så gå i gang med at oprette et gymnastikhold i Eckernførde. Det blev alle tiders. Jeg fik tre hold.

Da skolelederen i Riseby flyttede til Flensborg, flyttede vi ind i deres lejlighed på skolen. Skolelederens kone havde indtil da været formand for den stedlige afdeling af Kvindeforeningen, så der skulle vælges ny formand.

Det valg gik ganske let, for der var en, der sagde, at Kvindeforeningens formand altid havde været den, der boede i skolens lejlighed. Så blev der klappet – og jeg var valgt til formand.

Det blev til ca. syv år i Riseby, og derefter blev min mand lærer i Slesvig, så familien flyttede med endnu en gang. Denne gang gik turen til en af de lidt større byer.

Her var ingen Kvindeforening, og jeg havde mine kvaler med at skifte medlemskab og blive medlem af Husmoderforeningen, fordi der dengang var et »af nåde«-forhold mellem de to foreninger.

Men alle andre, som vi kendte i Slesvig, var medlemmer af Husmoderforeningen, så det blev jeg også. Det pudsige i den sammenhæng var, at jeg på det tidspunkt var 30 år og blandt de yngste medlemmer i Husmoderforeningen – og det er jeg stadigvæk, selv om der selvfølgelig er kommet yngre medlemmer til. Men generelt er det ældre medlemmer, der holder fast i Husmoderforeningen. Det er virkelig en skam, når man tænker på, hvor meget glæde, vi – i hvert fald jeg selv – har haft af medlemskabet.

Med alle disse oplevelser og mange flere står det formentlig klart for alle, at jeg holder meget af Sydslesvig. At jeg deler glæden med andre, skal der heller ikke være tvivl om.

Boganmeldelse: Lykken er...

Af Annemarie Balle

Bent Greve: »Et lykkeligt land? – hvad skal der til og kan velfærdssamfundet bidrage?« Udgivet af Nyt fra Samfundsvidenskaberne, 2010.

Hvad er lykke?

Og nok så vigtigt, hvad skal der til, for at man bliver lykkelig?

Det er svære spørgsmål at svare på, men ikke desto mindre så blev danskerne for et års tid siden ud-råbt til at være verdens lykkeligste befolkning.

Forfatteren Bent Greve har i sin nye bog »Et lykkeligt land? – hvad skal der til og kan velfærdssamfundet bidrage?« sat sig for at prøve at indkredse svarene.

Han er gået videnskabeligt til værks og gør i sin bog rede for de problemer, han løber ind i, når han prøver at få svar på spørgsmål om et emne, som hverken kan vejes eller måles. Han nævner desuden de besværligheder, der er for en videnskabelig undersøgelse, når den let behæftes med fejl alt efter, om solen skinner eller det regner.

Ja, man kender det fra sig selv, at er det gråvejrs og regner det meste af dagen, netop som man havde glædet sig til sol og sommer, så kan det være sværere at finde lykkefølelsen.

Der er også meget usikkerhed omkring, hvordan den enkelte vælger at bruge ordet lykke – er man blot tilfreds, føler velvære eller er man mere eller mindre glad. Valget af ord kan meget vel afhænge af ens kulturelle baggrund, og hvor man er vokset op. Så Bent Greve er helt klar over de mange besværligheder, der er forbundet med at indkredse lykkebegrebet. Når han alligevel forsøger at indkredse lykkebegrebet, så er det, som han skriver, fordi det også kan have store samfundsmæssige og økonomiske konsekvenser.

Meget tyder på, at lykkelige mennesker er mindre syge, og at lykkelige mennesker arbejder mere og længere. Så hvis et samfund kan skabe rammer, som kan gøre befolkningen mere lykkelig, vil man bl.a. kunne spare på udgifter til

sundhedsvæsnet og også kunne regne med flere skatteindtægter.

Med de præmisser får indkredsningen af lykkebegrebet en ny dimension.

I løbet af bogens 164 sider peges på flere elementer, som kan gøre et menneske lykkelig i mere end blot et splitsekund. Men en ting, slås det fast flere gange, gør ikke et menneske lykkelig ret længe. Det er den store lottogevinst. Den kan godt gøre et menneske lykkelig en kort periode, men når så man har fået købt et nyt hus eller en ny bil, så klinger lykkefølelsen af. Flere undersøgelser peger på, at det er lykkefølelsen ved at vinde, der er afgørende, mens beløbets størrelse ikke spiller helt den samme rolle for lykkefølelsen. Så lidt provokerende spørger forfatteren, om staten så ikke skulle overveje at strø 20 kroner ud en gang imellem og dermed sikre en lykkelig befolkning og et mindre pres på velfærdsstaten.

På samme måde gør flere penge i lønningssposen heller ikke folk lykkelige, når de først har fået dækket deres behov i rimeligt omfang.

Den tendens er også ganske tydelig, når man ser på hvilke krav, der i dag stilles til de danske overenskomstforhandlinger. Her er det ønsket om kortere arbejdstid og længere ferie, der står højt på ønskesedlen, og seneste med S og SF's økonomiske udspil om at danskerne skal arbejde en time mere om ugen, ja så vender mange tommelfingeren nedad. Danskerne ønsker mere fritid.

Men, påpeger forfatteren, i fritiden kan lykkefølelsen øges ved f.eks. at hjælpe andre – ved at gå ind i frivilligt arbejde. Efter at have analyseret en stribe faktorer, der kan spille ind, for at et menneske skal blive lykkeligt, ender Bent Greve med at opstille 11 forslag, som kan være med til at gøre danskerne lykkeligere.

1. Reducér støjen, fordi støj kan være med til at stresse mennesker.
2. Nedbring tiden på transport til og fra arbejde/uddannelse, bl.a. fordi en kortere transporttid er med til at sikre mere fritid.
3. Øg den enkeltes kontrol over egen

hverdag, fordi det selv at kunne træffe beslutninger på f.eks. sit arbejde giver større arbejdsglæde og øger lykkefølelsen.

4. Sats på et højere gennemsnitligt uddannelsesniveau, fordi det rummer mulighed for højere løn og mere selvbestemmelse på jobbet.
5. Mere fritid og mindre arbejde – igen fordi det vil øge selvbestemmelsen og danskerne føler sig lykkelige med mere fritid.
6. Fasthold en høj grad af lighed, fordi lighed er med til at skabe lykke, mens ulighed er med til at skabe misundelse.
7. Spred glæde med små, overraskende præmier. Alene det at vinde og føle sig heldig øger lykkefølelsen.
8. Giv børn en lykkelig barndom. Mange undersøgelser tyder på, at en lykkelig barndom vil give et lykkeligere voksenliv med mere sundhed og glæde.
9. Begræns det frie valg til enkle og overskuelige områder. Mange føler stress, når de skal træffe vidtrækkende beslutninger, hvor det kan være svært at overskue konsekvenserne.
10. Støt motion og adgang til sund mad. Motion er med til at sikre sundhed, og det samme er den sunde mad. Sundhed er med til at skabe lykke.
11. Sats på objektive lønkriterier. Hvis man føler, at man ikke får den løn, man fortjener, er man klart mindre lykkelig end andre. Misundelse bidrager til et lavere lykkeniveau.

Selv om bogen har en meget akademisk og til tider også videnskabelig tilgang til emnet, er den interessant at læse, og den giver bestemt stof til eftertanke. Den rummer mange tankevækkende eksempler og lægger op til debat.

Lykke kan f.eks. være

For babyer: At sutte på mors bryst.

For 7-årige: At komme hjem fra første skoledag.

For 14-årige: At følge en pige hjem.

For ældre: At få en masse børnebørn.

Forfatteren
Julia Butchkov
læser op af
sin nyeste bog
»Apropos Opa«.

»Kvindestemmer 2010« bød på store kunstneriske oplevelser

De rustikke omgivelser i DANSEhallerne på Carlsberg i Valby lagde i marts rammerne til årets »Kvindestemmer 2010«

Af Annemarie Balle

Efter i flere år at have gennemført »Kvindestemmer« i JazzHouse blev forårets kunstneriske arrangement i år lagt på Dansescenen. Det er en nyåbnet scene i rustikke omgivelser, som alle kunne se en udfordring i at afprøve. Omgivelserne kunne give en ekstra dimension til dagen. Og dagen blev forrygende på alle måder for de mere end 100 gæster, der fandt frem til Pasteursvej på Carlsberg!

Der opstod en fantastisk stemning med høj puls dagen igennem.

Den intense stemning blev anslået allerede ved indgangen til Dansescenen, hvor billedkunstneren Jytte Loehr havde udstillet sine farve-

rige oliemalerier. Der var desuden hængt et par spændende malerier op på bagvæggen af scenen, så man under Jytte Loehrs medrivende introduktion samtidig kunne fordybe sig i hendes billedverden.

Jytte Loehr fortalte bl.a. om sin vej ind i billedkunstens verden og krydrede sin fortælling med morsomme anekdoter. Hun lagde ikke skjul på, at hendes liv er at male. For, som hun sagde, hvis jeg ikke maler, bliver jeg deprimeret. Jeg synes, at livet er vidunderligt og skal nydes, derfor maler jeg.

- Og, tilføjede hun, jeg har aldrig været bange for det hvide lærred. Jeg holder af at begynde på et nyt maleri og har ofte mange malerier i gang på samme tid. Nogle bliver

jeg færdige med på en uge, mens andre er måske et år undervejs. Da saxofonisten Mette Ott kom på scenen med Soma Allpass på cello, Caroline Leander på klaver og Ann Falden på bl.a. laptop bragede bifaldet. Forventningerne til bandets musik var enorme – og de blev så rigeligt indfriet. Bandet spillede nogle af de numre, som skal med på dets kommende CD – »Prayers for my soul«. Det var tydeligt, at mange ser frem til, at den bliver udgivet i løbet af efteråret. Især Mette Ott selv udmærkede sig med fantastiske improvisationer på sin saxofon. Interessen for den inspirerende musik var stor, og det velspillende band blev da også klappet og piftet frem til at give flere ekstranumre.

Den tredje kunstart – litteraturen – blev derefter præsenteret af forfatteren Anne-Marie Løn, som fortalte om sin meget anmelderroste bog »Sekstetten« og derefter gav nogle læseoplevelser fra centrale steder i bogen, hvor hun flere gange vendte tilbage til et af de gennemgående temaer, at »mænd er af ære og kvinder af stål«.

Efter pausen læste forfatteren Julia Butchkov op af sin bog »Apropos Opa«. Det blev et spændende genhør med Julia Butchkov, som for et par år siden medvirkede i »Kvindestemmer«, hvor hun fortalte om sit forarbejde til netop bogen »Apropos Opa«. På årets »Kvindestemmer« kunne tilhørerne så få et indblik i, hvordan bogen havde udviklet sig og høre om flere af de overvejelser, som Julia Butchkov har gjort sig omkring den delvist selvbiografiske bog, samt høre flere både muntre og mere alvorlige uddrag af bogen.

Julia Butchkov gav en meget indlevet oplæsning, som bestemt giver lyst til selv at læse videre, hvad det efterfølgende bogsalg da også gav indtryk af.

Dagens næste forfatter var den 23 årige Camilla Wandall, som fortalte om det at skrive og de forskellige skrivemetoder, hun benytter sig af – bl.a. at flowskrive eller skrive i en gruppe.

»Kvindestemmer 2010«s entusiastiske konferencier, kunsthistoriker og redaktør Lisbeth Tolstrup.

Camilla Wandall har trods sin unge alder skrevet i mange år, og har flere udgivelser bag sig. Hun fortalte desuden om sit liv som forfatter og om de ideer, hun har til kommende bøger.

Hun fortalte specielt om sin bog »Hjerte i vente«, som er en ungdomsbog, der fortæller om et barn med dårligt hjerte og de overvejelser, som barnet gør sig om sin egen og familiens fremtid. Det er store emner som død og kærlighed, der her fortælles om i et levende og tankevækkende sprog.

Den fantastiske eftermiddag blev sluttet af med grønlandsk inspireret sang og dans med Aviaja Lumholt i spidsen, og med Ida Gormsen på bas og Christina Dueholm på trommer/percussion. Inspirationen fra Grønland, hvor Aviaja Lumholt er

vokset op, var tydelig. Men hun havde tilsat det kunstneriske udtryk inspirationer fra andre dele af verden, så udtrykket blev kosmopolitisk og medrivende. Aviaja Lumholt rundede sin optræden af med et par grønlandske danse, hvor hun – uden den traditionelle ansigtsmaling – forvandlede sit ansigtsudtryk til fantastiske trolde og hekse. Det blev en forrygende og medrivende afslutning, hvor publikum klappede og sang med på de enkle omkvæd.

Trætte og fyldt med kunstneriske indtryk blev en inspirerende eftermiddag klappende rundet af.

Arrangørerne bag »Kvindestemmer« – Folkevirke i samarbejde med Dansk Kvindesamfund, Dansk Blindesamfunds Kvinder og Kvinder i Musik – kunne den 13. marts notere sig endnu en stor succes. Både kunstnerisk og publikums-mæssigt.

På den baggrund er der al mulig grund til at sige på gensyn næste forår!

Dette forårs »Kvindestemmer 2010« blev gennemført med økonomisk støtte fra Tuborgfonden, Kvindernes bygnings fond og Kvinder i Musik.

TUBORGFONDET

Saxofonisten Mette Ott (yderst t.h.) og hendes orkester blev klappet frem til at give flere ekstranumre.

Forfatteren Camilla Wandall fortalte inderligt om sin bog »Hjerte i vente«.

Aviaja Lumholt (forrest) optrådte med sit band med bl.a. grønlandsk inspireret sang og musik.

Spændende visioner for Folkevirkes fremtid

På forårets repræsentantskabsmøde blev der lagt op til debat om Folkevirkes fremtid

Af Annemarie Balle

Formand for Folkevirke, Annemarie Balle, indledte Folkevirkes repræsentantskabsmøde med at sige, at det lidt muntert er blevet sagt, at når danskerne i sin tid forlod stenalderen, så var det ikke, fordi at man manglede sten, men fordi man så bedre alternativer.

- Og, tilføjede hun, sådan kan man vel forklare den nødvendige forandring, som sker mange steder – også i Folkevirke.

Hun pegede på, at Folkevirke gennem de seneste mange år har været tvunget til at se nøje på økonomien og til at træffe nogle valg, som har haft økonomiske årsager.

Medlem af Folkevirkes forretningsudvalg Karen Pihlkjær (t.v.) fanget i et muntert øjeblik sammen med formand for Dansk Blindesamfunds Kvinder Susanne Tarp.

Set i bakspejlet har det ikke været en dårlig situation at blive bragt i, selv om det i selve øjeblikket har syntes tungt og besværligt. I flere år er de økonomiske vilkår inden

for folkeoplysningen blevet strammet, ligesom det er blevet meget vanskeligt at skaffe penge via private og offentlige fonde. En udvikling, som – naturligt – er blevet yderligere forstærket her i kølvandet på den økonomiske krise.

Men ud af de mange anstrengelser er der kommet gode resultater og forandringer, som vi i dag kan være glade for – og også stolte af.

Langsomt har Folkevirke forandret sig, men samtidig har Folkevirke også formået at holde fast i de levedygtige initiativer og aktiviteter, som har kendetegnet Folkevirke gennem mange år.

Gennem de senere år har vi i Folkevirke arbejdet på at indrette

Der blev debatteret og udvekslet ideer om, hvordan Folkevirkes fremtid skal forme sig. I forgrunden ses forretningsudvalgsmedlemmerne Britta Poulsen (t.v.) og Inge-Lise Højmark. Ved det bageste bord ses fra venstre Ellis Grønvold, Lone Nørgaard, Karen Pihlkjær og med ryggen til Susanne Tarp.

vores drift efter vilkår med få penge og et lille økonomisk råderum. De bestræbelser, kan vi nu se, bærer frugt, og det er dejligt, at vi ikke konstant skal bruge mange ressourcer på at balancere på en skrøbelig økonomisk knivsæg.

Annemarie Balle kom derefter ind på, hvordan Folkevirke skal sikres et solidt fodfæste på den folkeoplysende scene.

Hun omtalte et projekt, hvor Folkevirkes konsulent Inger-Marie Dyrholm har været rundt og besøge alle Folkevirkes kredse. Resultatet af besøgende skal indgå i en større rapport. Den skal bruges som et aktivt arbejdsredskab for bl.a. Folkevirkes forretningsudvalg, så Folkevirke kan udvikles i en retning, som nuværende og fremtidige brugere kan være tilfredse med.

Annemarie Balle nævnte et par af hovedkonklusionerne fra møderne. Først og fremmest, at alle Folkevirkes kredse er velfungerende. Desuden har det på møderne stået klart, at flere af Folkevirkes kredse gerne vil overveje nye, supplerende aktiviteter, men samtidig er det blevet understreget alle steder, at kredsene ønsker at fastholde deres egen identitet, og de afviser en ensretning og mainstreaming af de lokale kredse. Det betyder, at de aktiviteter, som Folkevirke planlægger fra centralt hold, fortsat skal planlægges og gennemføres i tæt samspil med de enkelte kredse, da ingen lokalkredse ønsker – populært sagt – at få trukket nye aktiviteter ned over hovedet.

Livlig debat

I forlængelse af den mundtlige debat blev repræsentantskabet bedt om at komme med bud på disse fire spørgsmål:

- Hvad skal man have for sit Folkevirke-medlemskab?
- Hvad er Folkevirkes særkende/brand?
- Hvorfor er det vigtigt med flere kredse?

I forlængelse af formandsberetningen skulle deltagerne drøfte fire spørgsmål. Ved hvert bord blev spørgsmålene drøftet intenst. Her ses de to forretningsudvalgsmedlemmer Ellen Kristiansen (t.v.) og Inger Margrete Christensen i intens debat.

- Hvordan sikres en tæt kobling mellem de enkelte kredse og landsforeningen? – og ikke mindst, hvorfor er denne kobling vigtig?

Det udviklede sig til en livlig debat både i de enkelte grupper og rundt om bordene.

Det blev bl.a. fremhævet, at kulturtidsskriftet »Folkevirke« er en meget vigtig del af det samlede billede af Folkevirkes aktiviteter og også en vigtig del af medlemskabet.

Desuden var der bred enighed om, at man i omtalen af Folkevirke skal gøre mere ud af at fremhæve, at man kan finde et socialt samvær med indhold. Flere pegede desuden på, at det er en stor værdi for Folkevirke, at man har en lang historie, som dels understreger stabiliteten i Folkevirke og dels er med til at give Folkevirke sin værdi og understrege, at der er tale om en stærk organisation.

Folkevirkes formålsparagraf blev også fremhævet som en styrke, som flere opfordrede til, at man brugte mere aktivt.

De mange forslag har givet forretningsudvalget inspiration i sit videre arbejde, og vil desuden indgå i forberedelserne til det debatmøde, som skal holdes til efteråret.

Sæt **X** i kalenderen!

Næste års møde for repræsentantskabet

På forårets repræsentantskabsmøde blev man enig om, at næste års weekend for repræsentantskabsmødet skal holdes

den 9. og 10. april 2011 på Folkevirke i København.

Der var stor opbakning til at fastholde et weekendmøde, så der er lejlighed til et givende, socialt samvær med mening samt tid til en temadag. Reservér weekenden nu!

Gode ideer til udvikling af Folkevirkes tidsskrift

Af Annemarie Balle

I forbindelse med omtalen af Folkevirkes tidsskrift »Folkevirke« på Folkevirkes repræsentantskabsmøde i april, kom redaktør Annemarie Balle ind på årets første udgivelse, som havde temaet »Integration set i et sundhedsmæssigt aspekt«. Temanummeret er baseret på foredrag og møder med specielt nydanskere flere steder i landet.

Annemarie Balle nævnte, at projektet har været ledet af hende selv sammen med sygeplejerske Regitze Jensen.

Annemarie Balle fortalte, at de i løbet af møderne har oplevet en stor interesse og livlig debat, at temanummeret er blevet meget godt modtaget, og at de af projektledere har fået flere opfordringer til at fortsætte og udbygge temaet.

Det forsøger Folkevirke så at gøre her i 2010, hvor der allerede er sendt et par ansøgninger af sted.

Annemarie Balle tilføjede, at hun synes, at et sådan projekt er en spændende kobling mellem blad og aktiviteter, som hun gerne vil udbygge.

- Men, fortsatte hun, jeg ved også, at det kan være svært at sikre denne kobling, da det forudsætter et meget effektivt samarbejde, hurtige reaktioner og et økonomisk sikkerhedsnet. Men dejligt, når det lykkes.

I hendes omtale af fremtiden pegede Annemarie Balle på, at det er vigtigt, at der hele tiden er fokus på, hvordan bladet kan udvikles og gøres bedre, så Folkevirke kan fastholde nuværende læsere – og sikre sig flere i fremtiden.

- Jeg forsøger at opfange de ønsker og den kritik, der måtte komme. Heldigvis er det mest ros, jeg hører. Det er jo dejligt, men det betyder også, at der ved udviklingen af bladet mere er tale om at vurdere på fremtidige ønsker end at rette fejl og mangler.

En af de nyskabelser, som jeg har forsøgt sidste år, var at bringe omtale af nogle af de bøger, som har været drøftet i Folkevirke.

Nu hvor mange kredse beskæftiger sig med netop litteratur, mener jeg, at det kan være en god ide at udbygge den inspiration, man kan finde i aktivitetsoversigter. Mange har nævnt, at aktivitetsoversig-

ter ofte fungerer som inspiration i andre kredse. Men i aktivitetsoversigter kan man blot læse

om forfatternavn og bogens titel. Måske er det en ide at fortælle lidt nærmere om en enkelt bog. Det har jeg forsøgt et par gange, og reaktionerne har været gode. Der har så været en lille pause, og den fik et par læsere til at spørge, hvor omtalen af bøgerne var blevet af. Det er jo altid dejligt, når nogle informationer savnes!

Forslaget om inspirerende litterære artikler blev bakket op i den efterfølgende debat. Desuden lød der rosende ord til specielt temanumrene »Dødens mange ansigter« og »Den tabubelagte integration«, som begge var blevet ivrigt debatteret – både i kredsene og mere privat.

Hjortebøl, kongejagt og spætteliv

Efterårstur
i Dyrehaven

Lørdag den 25. september arrangerer Folkevirke en familietur i Jægersborg Dyrehave.

Midt i september er kronhjortene i brunst, og deres hæse brøl lyder mellem træerne.

Folkevirkes efterårstur går gennem kongens gamle jagtrevir, og deltagerne søger – under vejledning af naturvejleder Lars Rudfeld – liv i de gamle træer.

Lars Rudfeld vil lede gruppen i roligt tempo gennem Dyrehaven.

Turen vil vare to-tre timer og der vil være stop undervejs, bl.a. ved Eremitageslottet.

Turen slutter ved Peter Lieps Hus tæt på Klampenborg S-togs station. Frokosten spises i Peter Lieps Hus – eller man kan vælge selv at tage en madkurv med og sidde i det fri og nyde den medbragte mad.

Pris for turen er kr. 35 for voksne, mens børn deltager gratis. Fro-

kosten i Peter Lieps Hus betales særskilt. Der kan vælges mellem dådyrhakkebøffer til kr. 128,- og stjerneskud til kr. 116,-.

Børnemenue til børn under 12 år koster kr. 65,-.

Forhåndstilmelding senest den 17. september er nødvendig.

Tilmelding til Folkevirkes kontor – gerne via e-mail: folkevirke@folkevirke.dk

Multikulturel dialog

I løbet af Folkevirkes temalørdag forud for det årlige repræsentantskabsmøde holdt Folkevirke en temadag, som stod i det multikulturelle tegn.

Dagen blev indledt med en rundtur på det smukke Davids Samling, hvor fokus især var på den verdensberømte islamiske samling. Deltagerne fik udpeget særligt kostbare og smukke kunstværker. Selv om man tidligere havde besøgt samlingen, blev der gjort opmærksom på små klenodier, som man let overser blandt de tusindvis af fantastiske kunstværker.

Tilbage på Folkevirke blev der budt på velmagende lagkage og derefter blev ordet givet til leder af Aktivitetscentret Sct. Joseph på Nørrebro, John Lagoni.

Veloplagt og med en smittende humor fortalte John Lagoni om sin hverdag mellem mange nationa-

I forbindelse med rundvisningen måtte de mange Folkevirke-brugere deles op i to hold. Her lytter de til guidens introduktion til den islamiske samling, som berømmes verden over.

liteter og gjorde opmærksom på mange af de faldgruber, man let falder i som dansker. Og som han også selv var faldet i.

Men resultatet af de mange års intenst arbejde med at samle mange nationaliteter og meget forskellige interesser på Nørrebro har båret frugt i en sådan grad, at mange grupper besøger stedet for

at se, hvordan arbejdet foregår og tale med nogle af de mange hundrede brugere. John Lagoni er gået meget fordomsfrit til værks, og i den efterfølgende debat blev der også talt om meget forskellige emner – lige fra etnisk ældrepleje og etniske erindringskasser til demente nydanskere til, hvordan man kan etablere en dialog, hvor man taler og lytter opmærksomt til hinanden og derved også opfanger de vigtige nuancer, som enhver samtale rummer.

John Lagoni,
leder af
Aktivitetscentret
Sct. Joseph
på Nørrebro.

NYHED!!!

Oplev premieren på
Den Kongelige Ballet
i Rebild Bakker
den 7. juni 2010

Forkæl dig selv

STUDIETUR TIL ROLD 7.-10. JUNI 2010

Skynd dig...
Vi har stadig 4-6
ledige pladser!

Programmet afspejler Folkevirkes tre mål om social, kulturel og politisk oplysning. Det sidste element skal i høj grad ses i sammenhæng med de vigtige spørgsmål om klodens klima. Her er der i området syn for sagen med Nordeuropas største højmosse, som er blevet til over en periode på mere end tusind år. Klimadebatten skal jo ikke slutte med mødet i København i december 2009.

Vi tager toget til Skørping og bliver hentet i bus til Rold StorKro med den enestående beliggenhed i Rold Skov – den eneste troldekskov i Danmark med over 300 år gamle bøgetræer. Rold StorKro danner rammen om arrangementet i de fire dage.

Der bliver tid til fred og ro i den smukke natur – og **3 høj-skoleaftener** med litteratur og musik. Vi har indgået forhåndsftaler med bl.a. forhenværende formand for Folketinget Christian Mejdahl, pastor emeritus Jens Munch Christensen, den festlige gruppe Bjesk på fem personer, der byder på sang, musik, savblad, violin og harmonika – det hele kædes sammen af lærer Evald Saarup.

Der er på nuværende tidspunkt planlagt **2 heldagsudflugter** til henholdsvis Aalborg og Vildmose Centret. Vildmose Centret har en bred vifte af oplevelser, f.eks. en biografilm om Lille Vildmoses natur, flyvetur i ørnesimulatoren, 12 m. højt udsigtstårn, eksperimenteriet, interaktive udstillinger om mosens natur og kultur m.m. Vi kan ligeledes komme på en guidet tur i vildmosen ledsaget af centrets naturvejleder, hvor man kommer tæt på rådyr, vildsvin med grislinger, vildokser og oplever det rige fugleliv på

tæt hold. Senere nydes en medbragt picnicurv tilberedt af Rold StorKro. Der planlægges desuden ture til Utzon Center, Kunsten og et lille galleri i Aalborg.

Omgivelserne i og omkring Rebild Bakker og Rold Skov byder på mange gode oplevelser. Derfor tilbringer vi onsdagen på disse kanter, hvor vi bl.a. skal på en guidet tur i »Troldekskoven« og se de mange kilder. Vi drager også på en vandretur i bakkerne, besøger Blokhus Museet og Top-Karens hus, hvor vi også vil nyde en kop kaffe. Dagen står med andre ord i historiens og »røvernes« tegn. Rebild Bakker er især kendt for at fejre USAs uafhængighedsdag den 4. juli. Blokhus Museet er et dansk udvandrermuseum, hvor der fortælles en enestående historie om de danskere, der udvandrede til USA. **Pris:** Ca. 4200 for dobbeltværelse og 4600 for enkeltværelse – prisen afhænger naturligvis af deltagerantallet – så bak op om dette tiltag! Priserne er inklusiv heldagspension, guidede ture og entréer.

Tilmelding: Folkevirke beder venligst om hurtig bindende tilmelding senest den 1. juni 2010 af hensyn til planlægning, hotelreservationer, transport, foredragsholderne og aftaler med kontaktpersoner tilknyttet attraktionerne.

Yderligere information ved

Karen Pihlkjær, Folkevirke Vesthimmerland, tlf. 98 66 16 80 (i tidsrummet kl. 8-12)
eller Inger-Marie Dyrholm, tlf. 33 32 83 11,
e-mail: folkevirke@folkevirke.dk

Folkevirke Vesthimmerland har et formidabelt samarbejde med Rold StorKro, så vi forventer os meget af denne tur!

Det sker i Folkevirke i de næste måneder...

REGION HOVEDSTADEN

BORNHOLM

Kontakt:

Marianne Kofod Pedersen,
Svanekevej 32, 3740 Svaneke,
☎ 56 49 21 64

BIRKERØD ØST

Litteraturstudiekreds

Vi mødes hver 6. uge og planlægger fra gang til gang.

Kontakt:

Lis Timmermann,
Nørrevang 1, 3460 Birkerød,
☎ 45 81 37 60

KØBENHAVN

»På Folkevirke«

Niels Hemmingsens Gade 10,
1153 København K.

Folkevirkes Litteraturkreds i København

Mødestedet er Folkevirke,
Niels Hemmingsens Gade 10, 3. sal,
1153 København K.

☎ 33 32 83 11

Vi mødes på torsdage
kl. 12-14.30.

15. april

Gennemgang af Nadima Gordimers
bog »Min søns historie«.

**Landet over
tilrettelægger Folkevirke
møder, foredragsrækker,
studiekredse, temamøder,
kurser og lejre,
hvor alle kan deltage.**

Ved redaktionens slutning
forelå der oplysninger
om disse arrangementer.

Mere detaljerede
oplysninger kan fås
ved henvendelse til
Folkevirkes kontor,
Niels Hemmingsens Gade 10, 3. sal,
1153 København K,
telefon 33 32 83 11
(bedst mandage og tirsdage
kl. 12-18)
eller på e-mail:
folkevirke@folkevirke.dk

16. september

Debat om Henrik Pontoppidans bog
»Lykke-Per« bind 1.

7. oktober

Debat om Henrik Pontoppidans bog
»Lykke-Per« bind 2.

28. oktober

Debat om Albert Camus' bog
»Den fremmede«.

18. november

Debat om Simone de Beauvoirs bog
»Alle mennesker er dødelige«.

9. december

Debat om Karin Lützens bog »Mors
hemmelighed«.

Halvårskontingentet er kr. 200,-

Kontakt:

Britta Poulsen, ☎ 46 36 56 32

Folkevirkes teaterkreds

Til den resterende del af sæsonen
er der valgt følgende forestillinger:

**6. maj kl. 19.30 på Folketeatret,
Nørregade**

»Lang dags rejse mod nat«, som er
Eugene O'Neills gribende familie-
drama, der sætter alle følelser i
spil: fortvivlelse, smerte, men også
ømhed og humor. Stina Ekblad, der
for første gang optræder på en
københavnsk teaterscene, og
Waage Sandø spiller ægteparret;
mens Ken Vedsegaard og Thomas
Magnussen spiller de to sønner.
Instruktion: Terje Mærli,
scenografi: Karin Betz.

Interesserede kan få detaljerede
oplysninger ved skriftlig henvendelse
med frankeret svarkuvert til
Doris Thye-Petersen, Bistrupgårds-
vej 5B, 3460 Birkerød eller
Eva Ladekarl, Nybro Vænge 60,
2800 Lyngby.

KØBENHAVNS VESTEGN

Litteraturkreds

Program 2010

28. september

Bogen »Glasfluglene« af
Elsie Johansson. Fremlægges
af Gurli Søby.

Dagens digt: Lis Hagberg.

26. oktober

Bogen »Forårsblomsten« af
Elsie Johansson. Fremlægges
af Connie Michelsen.

Dagens digt: Gurli Søby.

30. november

Bogen »Nancy« af Elsie Johansson.
Fremlægges af Ingelise Olsen.

Dagens digt: Annelise Bohn.

Program 2011

25. januar

Bogen »Apropos Opa«
af Julia Butschkow. Fremlægges
af Annelise Bohn.

Dagens digt: Ingelise Olsen.

22. februar

Bogen »Din næstes hus«
af Jette Kaarsbøl. Fremlægges
af Anne Birthe Kyed.

Dagens digt: Helle Thomsen.

29. marts

Bogen »Kvindernes krig«
af Anna-Kathrina Riebnitzsky.

Fremlægges

af Ellen Kristiansen.

Dagens digt: Edda Faurholt.

Møderne holdes den sidste tirsdag
i hver måned, kl. 14-17.

Med mindre andet er nævnt,
så holdes alle møder kl. 14 til 17 i
Glostrup Fritidscenter mødelokale 3.

Tilmelding og kontakt:

Ellen Kristiansen, Vegavænget 11,
2620 Albertslund, ☎ 43 64 62 07

LYNGBY

Kontakt:

Jeanne Bau-Madsen, ☎ 45 85 65 92

Ella Buck, ☎ 45 82 22 42

Inger-Lise Højmark, ☎ 45 76 88 19

Eva Ladekarl, ☎ 45 87 73 77

Jytte Skou, ☎ 45 88 10 37

Doris Thye-Petersen, ☎ 45 81 44 18

Annette Albrecht, ☎ 45 87 43 67

REGION NORDJYLLAND

FOLKEVIRKE

VESTHIMMERLAND

Med mindre andet er nævnt, foregår
alle møder på Hotel Farsø
kl. 14-16.

Alle er velkomne. Entre samt kaffe/
te med kage, kr. 75,-

Kontakt:

Formand Kirsten Madsen,

☎ 98 66 30 24

Næstformand Karen Pihlkjær,

☎ 98 66 16 80

Kasserer Inga Roed,

☎ 98 67 82 23

Sekretær Marie Iversen,
☎ 98 66 30 94
Best.medlem Esther Poulsen,
☎ 98 63 61 34
Best.medlem Lone Nørgaard,
☎ 98 65 82 57
Best.medlem Kirsten Bækhoj,
☎ 98 66 18 06
Best.medlem Inger Poulsen,
☎ 98 67 82 89

Vesthimmerlands Litteraturkreds
Kredsen mødes i Dronning Ingrid Hallen, Farsø, hvor alle møder starter kl. 14.00, med mindre andet er anført.
Annie Christensen leder møderne.
Kontakt:
Studiekredsleder Annie Christensen,
☎ 98 67 71 31
Formand Kirsten Madsen,
☎ 98 66 30 24

REGION MIDTJYLLAND

HERNING

Alle møder foregår på torsdage fra 14 til ca. 16 på Kulturellen, Nørregade 7, lokale »Lille festsal«. Man er meget velkommen 1/2 time før møderne. Der kan i pausen købes kaffe i caféen.
Hvert arrangement koster 25,-
Kontakt:
Kredsleder Jytte Nielsen,
☎ 97 12 31 90
Inga Laugesen, ☎ 97 21 56 26
Inge Birthe Jensen, ☎ 20 73 08 89
Dora Helt, ☎ 97 12 56 58
Grethe Madsen, ☎ 97 11 69 70

HOLSTEBRO

Kontakt:
Karen Margrethe Madsen,
☎ 97 41 40 92

REGION SYDDANMARK

ODENSE

Litteraturkredsen fortsætter
Kontakt:
Ida Hansen, ☎ 66 11 23 71

REGION SJÆLLAND

ROSKILDE

Folkevirke i Roskilde indbyder til **samtalekreds** i litteratur. Møder i kredsen holdes på tirsdage i Sankt Maria Salen, Frederiksborgvej 2, Roskilde, kl. 14-16.30, hvis ikke andet er anført.

13. april

Ayaan Hirsi Alis bog »Oprør opbrud og opgør« ved Grethe Schwartz.

Medlemmer af Folkevirke i Kbh. betaler et årligt engangsbeløb på kr. 100,-
Ikke-medlemmer af Folkevirke i Kbh. betaler et årligt engangsbeløb på kr. 200,-
Herefter er prisen pr. gang inkl. kaffe/te kr. 35,-
Kontakt:
Formand Kirsten Rudfeld,
☎ 46 35 68 91
Kasserer Britta Poulsen,
☎ 46 36 56 32
Sekretær Bente Laursen,
☎ 46 35 66 18

ROSKILDE-SVOGERSLEV

Litteraturkreds

Kredsen mødes på skift hos hinanden en aften hver måned. Hver deltager har ansvar for fremlæggelse af en bog.
Kontakt:
Kirsten Grosen, ☎ 46 38 32 71

UDLAND

GRØNLAND

Folkevirke i Nuuk

Kontakt:
Rebekka Olsvig,
Jens Kreutzmann Aqq 30,
postboks 575,
3900 Nuuk, Grønland

USA

Folkevirke Appleseed

Meg & Anthony Smith,
30 Adriance Avenue,
Poughkeepsie, New York,
12601 USA

Folkevirke

Nysgerrig

Har du lyst til at **opleve** ting på en ny måde og foretage tværsnit i debatten på en anderledes og overraskende måde, så er Folkevirke et bud på et spændende debatforum. Folkevirke har specialiseret sig i at arrangere **debatmøder, studiekredse og kurser** landet over.

Folkevirke har kredse flere steder, og de planlægger aktiviteter lokalt, mens Folkevirkes kontor i København planlægger større møder i samarbejde med interesse-rede, som brænder for en god idé.

Har du **en god idé**, men savner praktisk hjælp til at få den gennemført, så ring til Folkevirke og få en snak med oplysningskonsulent Inger-Marie Dyrholm eller få tilsendt Folkevirkes tidsskrift. Du kan også læse nærmere om Folkevirke på internetadressen **www.folkevirke.dk**

FOLKEVIRKE,

Niels Hemmingsens Gade 10, 1153 København K,
tlf. 33 32 83 11, e-mail: folkevirke@folkevirke.dk

EFTERÅRSFERIE MED ☺PLEVELSER

Folkevirke arrangerer lejr for bedsteforældre og børnebørn i skolernes efterårsferie i dagene den 18. til den 22. oktober 2010

Folkevirke inviterer igen i år bedsteforældre med børnebørn samt »reservebedster« med slægtninges eller venners børn til et givende samvær i skolernes efterårsferie i dagene **den 18. til den 22. oktober 2010**.

Alle børn skal være fra børnehaveklassen og opefter.

Årets lejr får base i DUI – LEG og VIRKE's Ferielejr Vejlby Fed, Vegavej 47, Vejlby Fed, 5500 Middelfart.

Der er tale om en naturskønt beliggende koloni lige ned til strand og vand.

Alle dagene skal bedsteforældre og børnebørn være sammen om mange forskellige oplevelser lige fra udflugter, natløb og en fantastisk afslutningsaften, hvor alle optræder.

Prisen for voksne er kr. 850,00 og kr. 700,00 for børn.

Tilmeldingen er bindende – ved afbud betales et afbestillingsgebyr på kr. 200,00.

Depositum kr. 200,00 for voksne, betales ved **tilmelding senest den 1. juni 2010**.

Restbeløbet betales senest den 1. september 2010.

I prisen er inkluderet overnatning i eget værelse, alle måltider – også mellemmåltider – alm. drikkevarer, kaffe/te og saft/mælk.

Praktiske informationer
Deltagerne skal medbringe sengetøj (sovepose og lagen) eller dyne, pude, huske plastunderlag til vådliggere. Derudover skal man have varmt hverdagstøj, kraftigt fodtøj, regntøj, håndklæder, viskestykker, sygesikringsbevis og gerne musikinstrumenter. Da der arrangeres natløb, så husk en lommelygte!
Forventet ankomst til lejren mellem kl. 13-14, hvor der drikkes kaffe/te og spises et let mellemmåltid.
Fredag er der fælles oprydning inden afgang ved middagstid.

FOR BØRN...

...OG BEDSTER

